

NUSRET GEDİK**

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi Divanı'nda Yer Alan Devriyyeler*

Devriyyes of Oğlan Sheikh İbrâhim Efendi in His Divan

Ö Z E T

Tasavvufî bir tabir olarak *devir*, varlığım Hakk'tan gelip yine Hakk'a dönüşünü açıklayan bir nazariyedir. Bu nazariyeye göre mutlak varlıktan ayrılan ilâhî varlık, iniş ve yükseliş olarak adlandırılan birtakım mertebelerden geçerek yine aslına rücu eder. Edebiyatta ise ilâhî varlığım bu yolculuğını konu edinen metinlere *devriyye* adı verilir. Türk Edebiyatında müstakil olarak ilk defa Türk Edebiyatında Manzum Devriyyeler adı ile yaptığımız çalışmamızın bir parçası olan bu makalede de *devriyye* nazım türünün gelişiminde hem kaleme aldığı *devriyyelerin* sayıca fazla olması hem de muhteva ve üslup yönünden kendisinden öncekilerden farklı bir yeri olan Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin *Dvân'mda* yer alan *devriyyelerinin* metinleri verilmiş ve bu *devriyyelerin* genel üslup özellikleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin kaleme aldığı *devriyyeleri* şairin edebî şahsiyetini yansıtmamın yanı sıra kendisinden sonra kaleme alınacak *devriyyeler* manzumelerinin de etkilemiştir.

ANAHTAR KELİMELE R

Tasavvuf, devr, devriyye, Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi.

A B S T R A C T

Devr as a mystical term is a theory which explains the being coming from Hakk and its return to Hakk. According to this theory, the divine being separated from the absolute being returns to the original by passing through a number of stages called the descent and ascension. In literature, the works that take up this journey of divine existence are called *devriyyes*. This article, which is a part of our work which we have done for the first time in the Turkish Literature with the name of the "Poetic Devriyyes in Turkish Literature" studies the *devriyyes* of Oğlan Sheikh İbrâhim Efendi who has a different place from other poets before him in terms of the number and the content of the *devriyyes* he wrote. In this article, the texts of the Oğlan Sheikh İbrâhim Efendi's *devriyyes* are given and their general stylistic features are emphasized. His *devriyyes* are important in a way to not only to present his literary personality but also their wording and style had influence on a lot of poets.

KEYWORDS

İslamic mysticism, devr, devriyye, Oğlan Sheikh İbrâhim Efendi.

Giriş

Türklerin İslâm dini ile tanışmalarından sonra daha fazla gelişmeye ve değışmeye başlayan edebî ürünler özellikle edebî türler konusunda kendisini göstermiştir. Yeni bir medeniyet dairesi içerisinde gelişimini sürdüren Türk edebiyatı, tasavvuftan fazlasıyla etkilenmiş, son derece

* Makalenin Geliş Tarihi: 13.03.2018 / Kabul Tarihi: 16.05.2018.

** Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (nusretgedik@hotmail.com).

geniş kapsamlı ve farklı edebî eserler, Türk edebiyatında ayrı bir kol olarak Tasavvufî Türk edebiyatını doğurmuştur. Özellikle tasavvufun son derece karmaşık ve girift konularından olan “Devir” bahsi İslâm medeniyet dairesi içerisinde Arap ve Fars edebiyatında etkili olamasa da Türk edebiyatında ayrı bir tür olarak “devriyye”ler edebî türünü oluşturmuştur. Tasavvuftaki “Devir Nazariyesi”nin edebî türü olan devriyyeler; İslâmın kelâmî bir konusu olan mebde ve meâdî ilgilendirmesi, aynı zamanda İslâmî felsefe ile iç içe olmasının yanında insanın yaratılışı ve dünyadaki anlamına farklı tasavvurlar getirmesi açısından mutasavvıf şairlerin kalem oynattıkları edebî bir tür olmuştur. Türk edebiyatında XII. yy.’da Hoca Ahmed Yesevî (Öl. 562/1166)’den başlamak üzere; Mevlânâ (Öl. 5 Cemaziye’lâhir 672/17 Aralık 1273), Yûnus Emre (Öl. 720/1321), Âşık Paşa (Öl. 733/1332), Hüsni (Öl. XVI. yy.?), Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi (Öl. 22 Rebiü’l-âhir 1065/1 Mart 1655), Sunullah Gaybî (Öl. 1087/1676’dan sonra), Niyâzî-i Mısırî (Öl. 20 Recep 1105/ 17 Mart 1694), Üsküdarlı Hâşim Baba (Öl. 1197/1783), Vuslatî (Öl. 1182/1768), Kabûlî (Öl. 1244/1829), Rıza Tefik (Öl. 31 Aralık 1949) ve Neyzen Tefik (Öl. 27.01.1953) ilh. gibi klasik edebiyat, halk edebiyatı ve yeni edebiyat diye ayrılıp adlandırılan dönemleriyle Türk edebiyatının her devrinde, devriyye türüne kâmil örnekler vermiş şairler yetişmiştir.¹

Çalışmanın konusu devriyye türünün Üsküdarlı Hâşim Baba’dan sonra en fazla örneğini veren Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi’nin devriyyeleridir. Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi, devriyye geleneğinde tespit ettiğimiz kadarıyla diğer şair ve ediplerden ayrı bir yere sahiptir. XVII. yy’a kadar devriyye türünde verilen eserlerde yoğun bir şekilde görül(e)meyen felsefî muhteva ve kapalı, bol istiare ve metaforun yer aldığı özel bir üslup Oğlan Şeyh’in eserleri ile birlikte bu türe yeni bir boyut getirmiş, özellikle şairin *Dil-i Dânâ*’sı ile birlikte müridi Sunullah Gaybî’nin *Keşfü’l-Gitâ*’sı bu durumun zirvesi olmuştur.² Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi’nin açtığı bu yol daha sonra Ka’imî (Öl. 1102/1691), Kasımzâde Seyyid

¹ Daha fazla bilgi için bkz: Nusret Gedik, *Türk Edebiyatında Manzum Devriyye*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dnş: Prof. Dr. Nihat Öztoprak, İstanbul 2016.

² Keşfü’l-Gitâ için bkz: Bilal Kemikli, "Türk Tasavvuf Edebiyatında Devriyye ve Sun'ullah-ı Gaybî'nin Devriyyesi", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C. 13, S. 12, Ankara 2000, s. 217-226.

Mehmed (Öl. 1130/1718), Vuslatî (Öl. 1182/1768), Hâşim Baba (Öl. 1197/1783), Kabûlî (Öl. 1244/1829) gibi diğer devriyye Şairlerini de derinden etkilemiştir.

Türk Edebiyatında Manzum Devriyyeler adlı doktora tezimizde Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin devriyyelerini tespit etmiştik. Bu alışmamızda ise tespit edilen metinleri burada vermekle birlikte Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin devriyyelerinin üslubu üzerinde durarak tez çalışmasından farklı bir mahiyette metinler incelenmeye çalışılmıştır.

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin Hayatı ve Eserleri

Hayatı

Türk tasavvuf edebiyatında önemli bir yeri olan Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi 1000/1591 yılında Kosova'nın Üsküp Sancağına bağlı olan Eğridere nahiyesinde doğmuştur. Kaynaklar onun Eğridere'de doğduğu konusunda hemen hemen ittifak halinde olsa da mezkur Eğridere'nin nerede olduğu konusu ihtilafıdır.³ Genel kabul edilen görüş Üsküp'te çay kenarında yer alan bir yerleşim yeri olan Eğridere'nin Şeyhin doğum yeri olduğudur. (Őemseddin Sâmi 1302: II/1014). Halifelerinden Sunullah Gaybî *Sohbetnâme* eserinde mürşidinin doğum tarihini onun ağzından vermiştir:

Ceddim Őabtab Şâh 'Alî Hâzretleri vilâdetimize bu beyt-ile işâret eylemişler:

Őođduđu biñ târihidir Hâzret-i İbrâhimiñ
İntikâl etdi cihândan bil o gün kuşb-ı zamân⁴

İbrâhim Efendi bir tüccarın oğludur. Onun ailesi, eşi ve çocukları hakkında bundan başka herhangi bir bilgi ise bulunmamaktadır. Ondan

³ Mehmet Nâil Tuman ve Mehmet Süreyya İbrâhim Efendi'nin Eğridere'li olduğunu söyler (Mehmet Nâil 2001: II/1235, Süreyyâ 1995: I/100). Hüseyin Vassâf ise onun Konya Aksaray'daki Eğridere'de veya İstanbul Aksaray'da doğduğunu belirtir (Vassâf 1999: II/512). Mehmed Nazmî Efendi ise onun doğum yerini "Erger" olarak kaydeder (Mehmed Nazmî 2005: 603).

⁴ Sunullah Gaybî, *Sohbetnâme*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel. 292, vr. 40^b.

bahseden eserler genellikle bu kısımları atlayarak daha ziyade İbrâhim Efendi'nin İstanbul'a gelişi ve bundan sonraki hayatı ile ilgili bilgiler vermektedir. Yalnız dedesi Tabtab Şah Ali, kaynakların ve İbrâhim Efendi'nin kendisinin de sıklıkla andığı ve torunu üzerinde büyük etkisi olan ve hatta kendisine Oğlan Şeyh denilmesinin de müsebbibi olan kişidir.⁵ Oğlan Şeyh İbrâhim dedesini sıklıkla şiirlerinde dahi anmakta fakat ailesinden başka kimseden bahsetmemektedir.

İbrâhim Efendi kaynaklarda "Oğlan Şeyh, Oğlan Şeyhi, Oğlarlar Şeyhi, Olanlar Şeyhi ve Olan Şeyh" gibi lakaplarla anılmaktadır. Müstakimzâde Süleyman Sadeddin'e göre (öl. 1202/1788) İbrâhim Efendi, Aksaray'daki dergahında seccâde-nişîn olduğu sebeple daha çok gençlere yönelik faaliyetlerinden ötürü gençlerin şeyhi anlamında "Oğlan Şeyh" diye anılmıştır (Gökbulut 2012: 256). Hüseyin Vassâf ise onun "Olanlar Şeyhi" diye anılmasına sebep olan kişidir. Herhangi bir kaynak veya bilgiye atıfta bulunmaksızın bu isimle anılıp tekkesinin de "Olanlar Tekkesi" adıyla meşhur olduğunu *Sefîne*'sinde belirtmektedir (Hüseyin Vassâf: II/512-513). Ayrıca kaynaklarda Aksarayî olarak da anılan İbrâhim Efendi'ye bu nispet onun İstanbul Aksaray'da faaliyet gösterdiği tekkesinden ötürü verilmiştir. Lâkin İbrâhim Efendi'nin müridi Gaybî'ye anlattıklarını da dikkate alırsak lakabının "Oğlan Şeyh" olduğu hususu netlik kazanmaktadır. Hatta meşhur *Dil-i Dânâ* manzumesinde de önce tarikat silsilesini sayar ardından ise kendinden bahsederek bu durumu tekrîr eder:

Yine bir dağı geldükde oğurlar ismüm İbrâhîm
Cihânda yine Oğlan Şeyhlik ile oluram imlâ
(Oğlan Şeyh İbrâhim K. 1/144)

Diğer lakaplar ise zamanla çevresindekilerin etkisiyle asıl lakabının muharrefleri veyahut yakıştırılmaları şeklinde zuhur etmiştir.

⁵ Sunullah Gaybî bu hadiseyi *Sohbetnâme*'sinde şeyhi İbrâhim Efendi'nin dilinden anlatmaktadır: "Sinnimiz altı ve[ya] sekizde iken ceddümüz Pîr-i Mektebdâr Hâzretleriniñ *İlâhiyyâtından* hıfz itdürürdi. Hattâ bir gün 'Vârımı ol Hakkâ virdim hânümânım kalmadı' mışra'ını hıfz iderken, 'dedeciğim bu dahi Pîriñ ilâhisi midir?' Ceddüm dağı "beli oğlancığım" didükde, "acabâ kendüleriniñ varı var mı idi hattâ vire' deyü söylediğümde, ceddüm "bu oğlancık şeyhdür" diyü oğşar idi. Oğlan Şeyh tesmiyesine bâ'ış ü bādî budur." Sunullah Gaybî, *Sohbetnâme*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel. 292, vr. 40^b.

Kaynaklarda hayatı hakkında pek fazla bilgi bulunmayan İbrâhim Efendi'nin tasavvufî eğitimi ve silsilesi hakkında ise epey malumat bulunmaktadır. Burada Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin Őairlik yönü ve özellikle *Dîvân*'ında yer alan devriyyeleri bahis konusu olduğu ve dahi Oğlan Şeyh hakkında yapılan çalışmalarda bu bahisler gerektiği Şekliyle ortaya konduğu için tasavvufî eğitim ve silsilesine temas edilmemiştir.⁶ Yalnız Şunu belirtmekte yarar vardır ki İbrâhim Efendi medrese tahsili görmese de başta bir Melâmî Şeyhi olan dedesi Tabtab Şah Ali olmak üzere, Halvetî Şeyhi Hakikizâde Osman Efendi (öl.1038/1628) ve ardından asıl mürşidi Hüseyin Lâmekânî (öl.1035/1625) gibi önemli zâtlardan tedrisatını tamamlamıştır. Kaynaklarda İbrâhim Efendi'nin silsile-i manevî ve silsile-i surî Şeklinde iki silsilesi olduğu ayrıca belirtilerek tasavvufî terbiye ve eğitimini hem Halvetiyye hem de Melamiyye yoluyla aldığı sıklıkla vurgulanır. Onun silsile-i maneviyyesi Hacı Bayram Velî'ye (öl. 833/1430), silsile-i surisî ise Yiğitbaşı Ahmet Marmaravî'ye (öl. 910/1504) kadar uzanmaktadır.

Kaynakların belirttiğine göre kırk yıldan fazla Aksaray'daki tekkesinde irşad faaliyetlerinde bulunan Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi hakkında en muteber bilgileri veren müridi Gaybî'nin *Sohbetnâme*'sinde de belirtildiği üzere: "*Bin altmış beş senesinin mâh-ı rebûü'l-âhirin'in yirmi ikinci çehâr-şamba günü vakt-i sabâhda âfitâb-ı hakikatleri burc-ı cisimlerinden gurûb eyledi*" 22 Rebûü'l-âhir Çarşamba 1065/1 Mart 1655 tarihinde vefat etmiştir. Tal'atî Hüseyin (öl. 1075/1665) "*Cennet olsun makâmın İbrâhîm*" mısramı Şeyhin vefâtına tarih düşmüştür (Vassâf 1999: II/515). İbrâhim Efendi kendi tekkesinin haziresine defnedilmiştir. Fakat tekke günümüze ulaşmamıştır. Zirâ mezkur mekân Millet Caddesi açılırken yıkıldığı için naaşı yine bugün Aksaray'da bulunan Murat Paşa Camii'ne taşınmıştır.

⁶ Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin tasavvufî eğitimi ve silsilesi hakkında bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Süleyman Gökbulut, "Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi ve Bazı Tasavvufî Görüşleri", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012/2, C. 11, S. 22, ss. 253-280; Oğlan Şeyh İbrâhim, *Müfid ü Muhtasar*, Haz: Bilal Kemikli, Kitabevi Yay., İstanbul 2003; Rahmi Yananlı, *Hazret-i Dil-i Dâna Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi Külliyyatı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2008; Ahmet Ögke, "Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'ye Göre Sohbet Âdâbı", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C. 17, S. 1, 2004, ss. 84-90; Bilal Kemikli, "Bayramî-Melâmî Şâir: Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 7, İstanbul 2002, s. 239-266.

Eserleri

Fikirleriyle Türk tasavvuf tarihinde önemli bir yeri olan Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi fikrî ürünlerini verirken edebiyattan yararlanmış ve eserlerini edebî vecheye büründürmüş bir şahsiyettir. Eserlerinin sayısı ve isimleri konusunda ise henüz tam bir ittifak söz konusu değildir. Bunun sebebi ise şeyhin bazı eserlerinin, söz konusu eserin içinde bulunduğu asıl külliyyatın önüne geçmesindedir. Söz gelimi onun Türk devriyye edebiyatının en önemli manzumelerinden sayılabilecek eseri *Dil-i Dâî* aslında *Dîvân*'ın içinde bir kaside olmasına karşın kaynaklarda tek bir eser olarak telakki edilmiş ve kütüphanelerde de *Dîvân*'dan ayrı olarak müstakil eser şeklinde nüshaları oluşturulmuştur.

Hüseyin Vassâf, Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin eserleri arasında *Dil-i Dâî*, ve *Dîvân*'ı zikreder (Vassâf 1999: II/513). Bursalı Mehmed Tâhir (öl. 1925), onun eserleri için, *Dil-i Dâî Kasidesi, Divançe ve Müfid ü Muhtasar* isimlerini verir (Mehmed Tâhir 2000: I/26). Mehmed Süreyyâ sadece *İlâhiyyât*'ı olduğunu söyler (Süreyyâ 1995: I/100). Abdülbâki Gölpınarlı (öl. 1982) Oğlan Şeyh'in eserlerini *Dîvân, Dil-i Dâî Kasidesi, Tasavvufnâme/Vahdetnâme* olarak tespit edip ve buna *Müfid ü Muhtasar*'ı ekler (Gölpınarlı 1931: 113).

Kaside-i Mimiyye, Dil-i Dâî gibi isimlerle kaydedilen eserlerin *Dîvân*'ın bir parçası olmasına rağmen kütüphane kayıtlarında ayrı birer eser telakki edildiğini de göz önüne alırsak şeyhin eserlerini şöylece zikredebiliriz:

1. *Dîvân*⁷
2. *Müfid ü Muhtasar*⁸
3. *Kaside-i Dil-i Dâî*

⁷ *Dîvân* ile ilgili yapılmış şunlardır: Nuri Yılmaz, *Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi Külliyyatı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dnş: Turgut Karabey, Erzurum 1998; H. Rahmi Yananlı, *Hazret-i Dil-i Dâî Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi Külliyyatı*, Kitabevi Yay., İstanbul 2008.

⁸ Bu eser Bilâl Kemikli tarafından neşredilmiştir. Bkz: Bilâl Kemikli, *Müfid ü Muhtasar*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003.

4. *Kaside-i Mimiyye*⁹5. *Usûl-i Muhakkikîn (Tasavvufnâme/Vahdetnâme)***Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin Devriyyeleri**

Türk edebiyatının en karmaşık ve izahı zor olan türlerinden devriyyeler; *İslâm felsefesi ve tasavvuftaki "sudûr ve tecellî" nazariyesine göre Hakk'ın zâtından tecellî eden varlığın ilk olarak akıllar âlemine nüzûl edip ardından cisimler âleminde bir tertip dahilinde önce toprak ve madene, ardından bitkilere; bitkilerden hayvanata; hayvanattan insana ve bu makamdan da insan-ı kâmil mertebesine ulaşarak tekrar ilk sudûr ettiği asla yani Hakk'a vasıl olmasına devir; buna dair yazılan edebî metinlere de devriyye denir. Yani kısacası devriyye; yaratılışın başlangıcı ve sonu, varlığın nereden gelip nereye gittiği ile bu ikisi arasındaki seyri anlatan tasavvufî metinlerdir* (Gedik 2016: 103).¹⁰

Tespitlerimize Türk Edebiyatında Hoca Ahmed Yesevî (XII. yy.)'den Neyzen Tevfik (XX. yy.)'e kadar birçok şair devriyye türünde eser vermiştir. Hatta âşıkların dilinde halk şairleri tarafından hâlâ devriyye söylenilmektedir. Devriyye türünün tarihî gelişiminde özellikle Yûnus Emre,¹¹ Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi, Niyâzi-i Mısırî,¹² Üsküdarlı Hâşim

⁹ Bu kaside Fevziye Abdullah Tansel tarafından yayımlanmıştır. Bkz: F. Abdullah Tansel, "Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi ve Devriyesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1969, S. 17, ss. 187-199.

¹⁰ Devriyyeler üzerinde yapılan çalışmalarda bugüne kadar eksikliği belirtilen "Türk edebiyatındaki devriyyelerin derli toplu hâlde çalışılması" tarafımızdan 2016 yılında nihayete erdirilen bir tez ile sonuca ulaşılmıştır. Söz konusu çalışma devriyye türünün tahlilî bir incelemesi ile bu türe ait metinlerin bir araya getirilmesi ile oluştuğu için bu makalede devriyye türünün tanımı meselesi ve türün tarihî seyri ayrıca verilmemiştir. Devriyye türünün tanımı üzerine yapılmış tartışmalar için bkz: Nusret Gedik, *Türk Edebiyatında Manzum Devriyye*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dnş.: Prof. Dr. Nihat Öztoprak, İstanbul 2016.

¹¹ Yûnus Emre'nin devriyyeleri için bkz: Abdullah Uçman, "Tasavvufta Devir Anlayışı ve Yûnus Emre'nin Devriyyeleri", *Doğumunun 770. Yıldönümünde Uluslararası Yûnus Emre Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, 26-27 Kasım 2010, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel Ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yay., İstanbul 2010, s. 16-24.

¹² Niyâzi-i Mısırî'nin devir anlayışı ve devriyyeleri için bkz: Mustafa Tatcı, "Niyâzi-i Mısırî'nin Devriyyeleri ve Devir Anlayışı", *Edebiyattan İçeri*, Akçağ Yay., Ankara 1997, ss. 234-271.

Baba,¹³ Salacıoğlu Mustafa Celveti¹⁴ önemli şahsiyetler birer kilometre taşı olmuş, bu şairlere ait metinler gerek nazîre geleneği bağlamında farklı şairler tarafından tanzîr edilmiş gerekse de metinlerden etkilenme vasıtasıyla diğer devriyye şairlerini derinden etkilemiştir. Söz konusu şairlerin devir anlayışları ve devriyyeleri çeşitli çalışmalarda araştırmacılar tarafından incelenmiş fakat Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin devriyyeleri üzerinde -yukarıda bilgisini verdiğimiz F. Abdullah Tansel'in çalışması hariç- üzerinde durulmamıştır. Oğlan Şeyh'in eserleri daha çok onun fikirleri etrafında farklı çalışmalarda incelenmiştir. Halbuki Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi, *Dîvân*'ında devriyye türünün en kâmil örnekleri vermekle kalmamış, kendisinden sonra, onun eserleriyle oluşacak olan devriyye üslubu ve metinler üzerindeki felsefî dil, bol metafor ve istiareli edebî söyleyiş şairlere miras bırakmıştır.

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin şiirlerini topladığı *Dîvân*'ında 6'sı kaside ve 2'si gazel nazım şekliyle kaleme alınmış toplam 8 devriyye tespit edilmiştir. Bu sayı Oğlan Şeyh'in müstakil, kâmil mahiyetteki şiirlerinin toplamıdır. Yoksa Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin *Dîvân*'ı tamamen tasavvufî muhtevaya sahip olan bir eser olduğu için ister beyit düzeyinde olsun veya birkaç beyit etrafında olsun devir nazariyesi sıklıkla anılmaktadır. Biz sadece müstakil metinleri yani baştan sona devriyye türüne müntesip bulunan metinleri buraya aldığımızı belirtmek istiyoruz. Aşağıda metinleri verilen devriyyeler için kasîde nazım şekli ile yazılanlar İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı 1089 numara kayıtlı olan İbrâhim Efendi külliyyatı içerisinde bulunan *Dîvân* nüshası ile aynı kütüphanenin 860 numaralı *Dîvân* nüshası edisyon kritikli olarak hazırlanmıştır. Gazel nazım şekliyle kaleme alınan ilk devriyye ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Yz. 1217 numaralı *Dîvân* nüshası ile edisyon kritiğe tabi turulmuştur. Aşağıda gazel nazım şekliyle kaleme alınan ikinci devriyye ise ulaşabildiğimiz nüshalardan sadece İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

¹³ Üsküdarlı Hâşim Baba'nın devriyyeleri için bkz: Abdullah Uçman, "Hâşim Baba ve Devriyyeleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 5, İstanbul 2001, ss. 137-156.

¹⁴ Salacıoğlu Mustafa Celveti'nin devriyyeleri için bkz: Giritli Salacıoğlu Mustafa Celveti, *Dîvan*, Haz: Cemâl Kurnaz, Mustafa Tatçı, Yaşar Aydemir, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 28-31.

1089 numaralı yazmada bulunduğu için mezkûr manzumenin karşılaştırmalı metnini oluşturamadık. Bilindiği üzere tasavvufi muhtevalı Şairlerin divan nüshaları klâsik Őairlerinkine göre daha fazla nüshaya sahip olmakla birlikte genellikle Şairin bilinen meşhur Őiirleri yer almakta, tam metin nüshaları ise daha az rastlanır hâlde olmaktadır. Farklı Őiirlerin farklı nüshalarla edisyon kritik yapılmasının temel sebebi bu oldu.

Devriyyelerde Üslup ve Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin Devriyye Üslubu

İlk olarak ortaya çıktığında edebî bir çerçevesi olmayan devir nazariyesi, Türklerin etkileşim içerisinde bulunduğu Arap edebiyatında tespit edilebildiği kadarıyla hemen hiç gözlemlenmezken, Fars edebiyatında türleşme sürecine girememiş, lâkin Türk edebiyatında kâmil bir edebî tür olarak devriyyeleri oluşturmuştur. Tür olarak edebiyat sahasında varlık bulabildiğine göre, edebî bir veche kazanmış, Şairler elinde dilin öğeleri ve anlatım gücü ile yoğrulmuş, yüzyıllar boyunca Şairlerin kabiliyetleri cihetinde gelişme göstermiş demektir. O zaman devriyyelerin özellikle dil ve üslup özellikleri nazım şekli, kafiye ve redif gibi şekilsel öğelerden daha önemlidir. Zirâ devriyyeler gibi tasavvufi türlerin en önemli yönü edebiyatın diğer türlerinde de olduğu gibi ne söylendiği ile beraber nasıl söylendiğidir (Gedik 2016: 164).

Türk edebiyatında tespit edilen devriyyeler dikkate alındığında üslup ile ilgili pek çok ayrıntı karşımıza çıkar. İlk devriyye örneğini veren Ahmed Yesevî'den son klâsik devriyye kabul edebileceğimiz Yusuf Fâhir Ataer Baba'nın devriyyesine kadar geçen süre aşağı yukarı sekiz asırdır. 800 yıl boyunca ister edebî olsun ister olmasın herhangi bir meselede değişme veya gelişme olmamasını düşünmek imkansızdır. Bu süre boyunca edebî sahada meydana gelen değişikliklere bir de Şairlerin kendi anlam dünyaları katılınca, her devriyyenin aslında birbirinden farklı bir üslubu olduğu rahatlıkla ortaya çıkar. Ancak hemen belirtmek gerekir ki yine de devriyyeler incelendiğinde her ne kadar üslup farkları olsa da bazı temel öğelerin ortak olduğu görülecektir. Nazariye zaten bellidir. Fikrî farklılıklar Şairler arasında çok ufak noktalarda karşımıza çıkar. Temel mesele zaman içerisinde Türk dilinin kullanımı ve bu metinlerin üsluplarının ana öğeleri olmalıdır(Gedik 2016: 164).

Özellikle Türk edebiyatında metafizik altyapının yani tasavvufun Tanzimat ile birlikte daha dünyevî bir hâl aldığı edebiyat tarihçileri arasında ortak bir kanaattir. Fakat bu söylem bir ölçüde doğru olsa bile tasavvufî temelli şiirler için pek geçerli değildir. Zirâ tasavvufî edebiyat toplumsal gelişmelerden ve şartlardan ancak dolaylı olarak etkilenir. Türk şiirini de kendi toplumundan ayrı düşünemeyiz fakat şiiri sırf toplumsal hareketler bağlamında düşünen yatay eksenli toplumcu modeller, dikey eksenli sûfi şiirini anlamada yetersiz kalabilir (Kılıç 2009: 41). Peki bu bahsedilen gelişme ve değişimler tasavvufî bir tür olan devriyeler söz konusu olduğunda nasıldır? Bir bütün olarak metinler bu gözle incelendiğinde toplumsal değişme ve gelişmelerin devriyelere etkisinin minimum düzeyde olduğu görülmektedir. Devriyeler toplumsal veya sosyo-kültürel hayatın diğer unsurlarından pek etkilenmemiştir. Manzumelerdeki değişme ve gelişme bunlardan ziyâde, görüldüğü kadarıyla kendi aralarında farklı üsluplara ayrılmasında, bu ayrımın gelişen dilin ve edebiyatın etkisinde olmasından kaynaklanmaktadır. Söz gelimi XIII. yy. Yûnus Emre'nin *Dîvân*'ında yer alan bir devriyesi ile XVII. yy. Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin *Dil-i Dâni*'sı arasında çok fazla fark vardır. Bu fark; edebiyat tarihlerinde yer alan toplumsal değişme, refah düzeyinin artmasına bağlı olarak edebî hayatın zenginleşmesi veyahut Sebki Hindî örneğinde olduğu gibi bir akımın Türk edebiyatını etkilemesi sonucu gibi vb. etkilerden kaynaklanmamaktadır.¹⁵ Devriyeleri besleyen düşüncede yani devir nazariyesinde de zaman içerisinde bir değişme veya gelişme olmamıştır. O zaman farklılık nereden gelmektedir? İşte bu soru tam da edebiyatı ilgilendirecek mahiyettedir. Sorunun cevabı şairlerin edebî temayülleri ile günün dil yapılarında aranmalıdır.

İlk örneğini Ahmed Yesevî'nin verdiği devriyeler için, erken dönemde edebî dilin henüz konuşma dilinden ayrılmadığı görülmektedir. Felsefî ve batınî fikirler gündelik hayatın dili ile anlatılmaktadır. Orta Çağ Türk Şiiri üzerine çalışmaları bulunan Elizbar Jevvalidze'nin şu tespitleri devriyeler özelinde de çok yerindedir:

¹⁵ Özellikle XVII. yüzyıl ve sonrasında zaman zaman gerçekleşen devlet/tarikat çekişmelerini bunun dışında tutmak gerekmektedir. Özellikle XVII. yüzyılda başlayacak olan devlet/tarikat çekişmeleri, devletin baskı altına aldığı tarikat müntesiplerinin edebî dilini de kapalı bir hâlde getirmiştir.

“Türk edebiyatının erken döneminde (yani 13. yüzyıldan 15. yüzyıl başlarına kadar tasavvufî dönem), edebî dil konuşma dilinden henüz ayrılmamış, sözcük unsurları henüz (belli anlamlarla) kısıtlanmamış ve bâtnî doktrinin gizemleri hâlâ günlük hayatın detayları aracılığıyla aktarılmakta, genellemeler somut terimlerle ifade edilmektedir. Bütün bunlar doktrinin fikirlerini geniş bir dinleyici kitlesine yaymayı amaç edinen tasavvufî şiirin doğasına uygun olarak son derece doğal bir şekilde konuşlanmış, edebî ve estetik kaygılar tamamen arka planda kalmıştır. Böyle yaratıcı bir ortam bireysel bakış ve ifade ediş için oldukça özgür bir ortam sağlamıştır. (Jevalidze 1999: 181).”

Yazarın belirttiği gibi ilk dönem tasavvufî metinleri konuşma diline yakındır. Benzetmeler somut terimlerle ifade edilmekte, tasavvufî açmazlar felsefî düşüncelere girmeden açıklanmaya çalışılmaktadır. Meselâ Yûnus'un devriyyelerinden alınan aşığıdaki beyitlerde bu durum görülmektedir:

Diller damaklar şeşüren 'ışk kazanını taşuran
Hamzayı Kâfdan aşuran ol ağulu yılan benem

Yağmur olup yire yağan bulud olup göge ağan
Gözsüzlerün gözündeki boz pusaruk tuman benem (Yûnus Emre G. 5/12-13)

...
Şükür bu deme geldük dostları bunda bulduk
Tuz ekmek bile yidük 'ışk demin oynar iken

Ne oğul vardı ne kız vâhid idük anda biz
Koñşıyduđ cümlemüz nür tağın yaylar iken

Ne gök var idi ne yir ne zeber vardı ne zîr
Yûnus dostdan haber vir 'ışk-ıla göyner iken (Yûnus Emre G. 9/7-

9)¹⁶

¹⁶ İbrâhim Efendi Dîvânı haricinde verilen devriyye metinlerinin örnekleri yukarıda künyesi verilen tez çalışmasından iktibas edilmiştir. Şair isimlerinden sonra verilen kısaltmalar o şiirin nazım şeklini, ilk rakam tez metnindeki belirtilen şaire ait olan devriyye örneğini sonrasında verilen rakam ise beyit numarasını ifade etmektedir. Bkz: Nusret Gedik, *a.g.t.*, s. 166.

İlk devriyye metninde görülmeye başlayan ve son devriyye metnine kadar da farklı metinlerde görülen bir üslup, şairin “ben” diliyle, yani I. tekil şahıs üslubuyla şiirin içinde yer almasıdır. Şair, bütün macerayı insanlık ve eşyaya nispeten kendi özelinde anlatmayı seçmiş, devir safhalarını görüp geçirmiş; mertebelerde bulunmuş, hâlden hâle girmiş, kısacası devretmiştir. Yukarıdaki mısralarda da görülen bu üslup devriyyelerin genel özellikleri arasında sayılabilir. Şairler, okuyucunun anlatılanlara inanmamasına bile Yûnus gibi:

Yalan degüldür sözüm baķ yüzüme aç gözün

Dah'örtülmedi izüm uş yoldan urup geldüm (Yûnus Emre G. 4/8)¹⁷

diyecek veya Mehmed Emin Sırrî gibi düşmandan sakınmasa daha neler söylecektir:

Ma'den olup nice biñ kâle girdim

'Adûdan korkmasam size hep dirdüm

Bunları göz ile seyr idüp gördüm

Gâh hayvândan gâh insândan geldim (Sırrî Nef. 1/4)¹⁸

Erken dönem metinlerinde Yûnus Emre özelinde dilin son derece sade olduğu, girift meselelerin bile bu sadelikle anlatıldığı görülmektedir. Yûnus Emre başta olmak üzere Âşık Paşa, Said Emre, Eşrefoğlu Rûmî vb. şairlerde edebî bir dil oluşsa da sonraki yüzyıllarda görüleceği üzere felsefî bir dil ve üslup hâlâ yoktur. Genel olarak ise devriyyelerin üslubu temel noktada ikiye ayrılır:

1. Yûnus Emre'nin devriyyeleri gibi nazariyyeyi mertebe mertebe açıklamaya girişmeyen, ondan haber veren, geçirilen macerayı veya devri kısaca ve metaforlarla anlatan metinler;

2. Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin *Dil-i Dâna* veyahut *Kasîde-i Mimiyye*'sindeki gibi devir safhalarını ve nazariyenin temel unsurlarını açıklayan, okuyucuya safha safha sunan metinler.

Bu ayrım bütün devriyyelere şâmindir ve bu iki tarz devriyye üslubu metni belirleyen ana argümandır. Yüzyıllarca bu konuda kalem oynatan şairler, temayüllerine göre farklı eserler kaleme alsalar da ilkinin Ahmed

¹⁷ Nusret Gedik, a.g.t., s. 167.

¹⁸ Nusret Gedik, a.g.t., s. 167.

Yesevî ve Yûnus'un oluŐturduđu tarzı, ikincisini de özellikle –daha önce kısmen de olsa buna benzer metinler varsa da- Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin oluŐturduđu tarzdan birini tercih ederek yapmıŐlardır. Kısa ca denilebilir ki bütûn devriyyeler bu iki ana yöntem üzere bina edilmiştir. AŞağıda sırasıyla XIV, XV, XVI, XVII, ve XVIII. yüzyıllardan alınan örnekler manzumelerdeki bu üsluba misâl olarak verilebilir. Bu metinler I. tekil Şahıs ağzından söylendiği gibi, iktibas edilen manzumelerin tümü de nazariyeyi mertebe mertebe anlatmaktan çok, onun genel hatlarını veren, varlığın serencamını Şair ağzından anlatan metinlerdir.

Adımum atdum yidi dört oñ sekiz biñden öte
Toğuzı yolda şoyup Şâh emrine fermân olam (Yûnus Emre G.7/3)

Nebâtdan geçûben geldüm Őıfâta
Bugün bu 'âleme âvâze oldum (Hâamza Baba G. 2/7)

Görüñ ben nerden gelüp gitmiŐem
Cemâdâttan nebâtâta yetmiŐem
Yeryüzünde yeŐil yeŐil bitmiŐem
Sefîl düşüp bağn-ı hayvâna geldüm (Hüsnî Des. 1/45)

Gezerdüm üç yüz altmıŐ menzili gün gibi Şeb-tâ-rüz
Bu eflâk-i zümüröd-fâm bünyâd olmadın evvel ('ArŐî G. 1/2)

Onca zamân gezdüm nice 'avâlim
Seyr idüp Şûret-i insâna geldüm (Őeyhî MuŐtafâ G. 1/5)¹⁹

Verilen örnekleri çoğaltmak her zaman mümkündür. Kullanılan bu üslup Şairlerin hemen her asırda kullandığı bir özellik olarak devriyyelerde karşımıza çıkmaktadır.

İlk örneğin -basit Şekilde olsa da- görüldüğu AŞık Paşa'nın *Garib-nâme*'sinde olmak üzere, daha sonra bu türün en önemli eserlerinden Oğlan Şeyh İbrâhim'in *Dil-i Dâna'sı*, Sunullah *Gaybî'nin Keşfü'l-Gitâ'sı*, Vuslatî'nin *Devriyye-i ArŐiyye'si* Üsküdarlı Hâşim'in *Devriyye-i FerŐiyye'si*, Kabûlî, Ka'imî vb. Şairin pek çok manzumesi ise nazariyeyi açıklayan, mertebe mertebe edebî bir tarz ve üslup ile devir safhalarını anlatır bir

¹⁹ Nusret Gedik, a.g.t., s. 167-168.

yapıdadır. Bu tür devriyyeler bir önceki üslubu kullanan şairlere göre daha girift meselelere dalan, felsefi bir dil kullanan; sembol, metafor ve istiârelerin oldukça fazla olduğu; kısaca daha edebî metinlerdir denilebilir. Zirâ bu tür metinlerin şairlerine baktığımızda da karşımıza çoklukla diğerlerinden daha coşkun, tasavvufun çetrefilli meselelerine daha meraklı, şiirlerinde tasavvuf etkisi olan şahıslardan ziyâde sûfi-şair tarafı öne çıkan kimseler olduğu görülür.

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin *Dîvân*'ında yer alan devriyye metinlerinde görüleceği üzere ayrıntılı bir devir üslubu kullanan bu metinler, türün en yetkin örnekleri arasında yer alırken, felsefi dil yapısı ile birlikte istiâre ve metaforlardan müteşekkil bir yapı arz ederler. Bir önceki devriyye üslubunun tam tersi olarak geçirilen safhalardan anlatılmak istenen her şey şairin kendi edebî temayülü ve mensubu bulunduğu tarikat inancı çerçevesinde okuyucuya aktarıldığı görülür. Eğer bu metinler belirtilen üslup dairesi içerisinde kaleme alınmasaydı devir nazariyesini devriyyelerde izlemek ancak sembol ve remizler eşliğinde mümkün olabilecekti. Hâl böyle olunca bu metinlerin fikrî değeri, Türk dilini felsefi bir dil hâline getirmeleri, istiâre, metafor ve edebî sanatları kullanma bahsindeki kıymeti tür için son derece önemlidir.²⁰

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin devriyyelerini Türk edebiyatında kendinden önceki nümunelerinden ayıran unsur işte tam bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Şair tür özelinde edebî dile yeni bir üslup getirmiştir. Oğlan Şeyh, edebî dilini oluştururken felsefi bir üslup ve metaforik bir anlatımı yeğlemiştir. Klâsik şairlerin yararlandığı hemen bütün edebî sanatlar onun devriyyelerinde görülürken daha önceki devriyye metinlerinin dilinde açıkça görülmeyen fakat aslında bu metinlerin temelini

²⁰ Şunu belirtmek gerekir ki manzum devriyyelerin özellikle mezkur üslubu kullanan örnekleri yanlış anlamalara da sebep olabilmiş, bu metinlerin tenasüh ve hulûlvâri sözleri manzume sahipleri hakkında farklı zanların ileri sürülmesine yol açmıştır. Meselâ Sunullah Gaybî devriyyelerindeki bu açık üslubu yüzünden tenasüh ve hulûle inanmakla suçlanmış ve bu suçlamalara karşı *Risâle-i Redd-i Hulûl ve'l İttihâd* adlı risâlesini kaleme almak zorunda kalmıştır. Bu risale için bkz: Bilal Kemikli, "Tasavvuf Edebiyatında Hulûl ve İttihâda Dair Bir Risâle: Risâle-i Redd-i Hulûl ve'l İttihâd", *Tasavvuf İlim ve Akademik Araştırma Dergisi*, C. 2, S. 5, 2001, s. 111-116.

oluşturan; Farâbî'nin temelini atıp İbn Sinâ'nın daha sistematik hâle getirdiği Sudûr Nazariyesi, İbn Arabî başta olmak üzere diğer sûfilerin vahdet-i vücûd dűřüncesi ve Câhız başta olmak üzere müslüman bilim adamlarının ortaya attığı Tekâmül Nazariyesi gibi teoriler ve bunların ıstılah kadrosu Őeyhin metinlerinde kendisini tüm sarahatiyle gösterir. Devriyyelerinde kendi felsefî üslubunu kullanan Ođlan Őeyh de devriyyelerini Hak ağzından yazmak zorunda kalmıştır. Zirâ kendinden önceki tarikatın Őeyhleri söyledikleri yüzünden ya takibata uğramış ya da katledilmişlerdi.²¹ Buna örnek olabilecek en önemli delil Ođlan Őeyh'in de bağlı bulunduğu Melamiliđin en önemli Őahsiyetlerinden olan Sütçü Beřir Ađa'nın müridlerine gönderdiği bir mektuptur. Bir sureti La'lî-zâde Abdülbâkî'nin *Sergüzeřt* eserinde kayıtlı olan mektubunda Sütçü Beřir Ađa şunları söylemektedir:

“... Ef'âl ve akvâlde şer'-i şerîf üzere hareket eylemenizi isterim. Zinhâr hezâr zinhâr hilâf-ı şer'-i şerîf kendi za'miniz ile söylemiyesiz. şerîat, şerîat yine şerîat. Filde ve kavilde zâhirinizi şerîat ile ârâste ve bâtnınızı nûr-ı muhabbetullah ile pîrâste eyleyip ruhânî ve nûrânî olmak gereksiz. Bir birinize mülâkî olduğunuzda tenezzül ve mahabbetinizden sonra ahkâm-i şerîat ve âdâb-ı tarîkat muktezâsınca mânâya delâlet eder kelimât tekellüm eyleyüp mâlâyânî söz söylemeyesiz. Yüz bin söz bir pula değmez. Kelâm manâ yolu bilinmek ve bulunmak içindir. Câna necât manâ iledir. Yolunuzu cândan izleyip manâya vusûl için Cenâb-ı Rabbü'l-âlemin'e teveccüh-i tâm ile mütecevvih olup bî-hâsıl kelimâttan ferâgat eyleyesiz. Marifet sanıp sattığınız kelimâttan zarar terettüb eylediğin bilmez misiz? Haramdan perhiz eyleyip devre müte'allik kelimâtı min ba'd lisânınıza getirmeyesiz...” (Tek 2007: 144).

Beşir Ağa'nın bu telkinleri sonucu olsa gerek Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin müritlerini “vahdete müteallik söz söylemek lâzım geldikte

²¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15.-17. Yüzyıllar)*, Tarih Vakfı Yurt Yay. 3. Baskı, İstanbul 1998, s. 268-328.

‘alâ tarîki’n-nakl söylemek” hususunda uyardığını da görüyoruz.²² Bütün bunlar bir arada düşünülünce başta Oğlan Şeyh İbrâhim olmak üzere diğer şairlerin Hak ağzından şiir üslubunu benimsemeleri oluşabilecek kötü zann ve iftiralara karşı bir kalkan olarak değerlendirilmelidir:

Hak der ki kenz-i maḥfiyem ‘âlemde pinhân olmuşam
Zâtum münezzehdür velî ismümle insân olmuşam

(Oğlan Şeyh İbrâhim K. 6/1)

Şair, yukarıdaki üslup özelliği bulunan şiirinde Hak ile kendini özdeşleştirir. Vahdet-i vücûd felsefesindeki fenâfillah makamının şiir dilindeki aksi devriyyelerde bu üslup tarzı ile kendini gösterir. Ayrıca bu durum tasavvufî yaratılıştaki ilk mertebe ve devir nazariyesi mucibince hem ilk hem son mertebe olan “Ehadiyyet” mertebesinin şiirdeki tezahürüdür.

Oğlan Şeyh’in devriyyelerindeki felsefî üslup bahsini biraz açarsak onun aşağıdaki beyitlerde insan bedeninin bozulması ile tekrar toprağa karıştığını, aslına devrettiğini belirtirken; verdiği su testisi örneği önemlidir. Gerçekten denizden su testisine doldurulan su aslında sadece “su” değil “ummân”dır. Ummândan bir katre alınmakla kendisinden bir şey eksilmez. Yine o katrenin kendisine dönmesi de ummâna bir şey katmaz. Ummân-katre ilişkisi devriyyelerin omurga istiârelerinden birisi olarak Oğlan Şeyh’in beyitlerinde karşımıza çıkmıştır. Şair burada aslında Hak’dan zuhur eden, ayrılan varlığın O’ndan bir şey eksiltmediği gibi Hakk’a geri dönmesinin ona bir şey katmayacağından dem vurmaktadır. Yalnız bunu yaparken kullandığı dil felsefî bir yapı arz eder.

Bozulduḡda beden şûret arışur cevher-i ḡâke
İrişür daḡı ab‘-ı ḡâke iminân ider bir bir

Bu minvâl üzre varup gelmesi tekrâr olur anuñ
Ki her varmaḡda gelmekde yolın endân ider bir bir

Vü her bâr kim merâtible ‘ilimden ‘ayna yüz utsa
Olur soñra geliş evvel geliş cem‘ân ider bir bir

²² Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15.-17. Yüzyıllar)*, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1998, s. 267.

Eger bir kűzeyi biñ kez deñizden kimse ıoldursa
Yine deryāya dökse ıaıresin 'ummān ider bir bir

Yine ol kűzeyi bir nevbet-i āhirde ıoldursa
O Őoñra nevbeti evvel olur cűnbān ider bir bir

Ma-ħařal cism-i insān rűħ-ı insān bāıın u zāhir
Me'ād ű mebde'-i ħāk-ı řabi'at řān ider bir bir

Leřāfetle řabāyi' ālemine yol bulan cānlar
Keřāfetden leřāfet műlkine perrān ider bir bir

Bu sűzden añlanan bu řā'ife ħāıke'l-yaıın Ĥāııı
Bilűp bildűrdiler 'ārif olan imān ider bir bir

Bunu bil gāhi eczā kendi kűlline rűcű' eyler
Vű gāhı kűll girű eczāsıı zıřān ider bir bir

(Oğlan Şeyh İbrāhim K. 4/38-46)

Ođlan Őeyh İbrāhim Efendi devriyyelerinde ileride műrűdi Sunullah Gaybı'nin űnlű devriyyesi *Keřfű'l-Gııā*'da sıkça kullandıđı ađaı-meyve istiaresini²³ de ilk kullanan kiřidir:

Őecerden művedűr maıřsűd řurı eřcāri neylerler
Cihānı bir őecer farz eyle ādem művedűr gűyā

(Oğlan Şeyh İbrāhim K. 1/168)

Bu beyitte ve *Keřfű'l-Gııā*'da istiārenin temel kullanımı ise insanın meyveye ālemin ise ağaca teşbihi olmaktadır. Hatta bu kullanıma tohumu da katan řair bűyle olunca iřin iıerisine felsefi bir aımaz olan ağacın mu tohumdan yoksa tohumun mu ağaıtan peydā olduğu problemi de girmektedir.

Şecer evrāı u eřmār ile toħmından nihān oldu
Niıe bir toħm mııdarı alup virűr řemer bir bir

²³ Bu konu hakkında daha fazla bilgi iıin bkz: Kamile ıetin, "Tasavvuf Şiirinde Ağaı ve Meyve İstiāresi: Gaybı Örneği", *Turkish Studies*, Volume 3/2, Spring, 2008, s. 194-208.

Şecer tohumunda var olması temsile münâsibdür
Mişâl olmasa fehme akreb olmaz her hüner bir bir

(Oğlan Şeyh İbrâhim K.3/21-22)

Hâl böyle olunca da Oğlan Şeyh şu beyiti söylemeden duramaz:

Şifât u zâtınuñ âyînesidür ‘âlem u âdem
Toğup ‘âlemden âdem çıkdı oldı ‘âlem-i kübrâ

Egerçi âdemi ‘âlem toğurdı zâhiren ammâ
Bilür ‘ârif ki âdemden toğar ‘âlem ider ibdâ

(Oğlan Şeyh İbrâhim K.1/17-18)

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin manzumeleri felsefî bir muhtevanın yanı sıra kelâmî istılahların da yer aldığı metinlerdir. Halk ve Âşık Edebiyatı ürünlerinden ayrılan tarafının yanı sıra bu manzumeler o zamana kadar devriyelerde - bir kaç istisna hariç tutulursa- pek fazla yer almayan kelâm ekolününün istılah kadrosu ile anlam dünyasını da muhtevîdir. Metinleri aşağıda yer aldığı için tekrarlamamak adına meselâ; Hakk'ın sıfat ve zâtı meselesi (K. 1/130-35), yaratılıştaki kün lafzının istiaresi olan söz veyahut nutk (K. 1/50-57, K. 2/106-110), Hakk'ın ilmi ve ‘ayn meselesi (K. 3/9) gibi örnekler tasavvufî bir mecra ve anlam dünyası içerisinde bu minvalde zikredilebilir. Yine şeyhin devriyeleri özelinde kelime kadrosunda yer alan “ ‘ilm, ‘ayn, cevher, mebde’, me’ad vb.” bilindiği üzere kelâm ve İslâm felsefesinin istılahları arasında başı çeker. Aşağıda verilen Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin *Dîvân*'ındaki devriyye metinlerinde bu durum açıkça görülebilmektedir.

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'ye edebiyat dünyasında asıl şöhretini kazandıran manzumesi ise bilindiği gibi tür bakımından da aynı zamanda bir devriyye olan *Dil-i Dânâ'*dır. Hatta kütüphanelerde şeyhin eserleri müstensihler tarafından “sâhib-i *Dil-i Dânâ'*” şeklinde dahi isimlendirilmiştir. Eser, yukarıda bazı beyitlerini de kullanarak örneklerini vermeye çalıştığımız, üslupta kaleme alınmış son derece edebî aynı zamanda felsefî bir metindir. Meselâ Oğlan Şeyh'in bu eserine kendisinden sonra Kasımzâde Seyyid Mehmed (öl. 1130/1718) tarafından

nazîre dahi yazılmıştır.²⁴ Mezkûr Şiir incelendiğinde de Şeyhin meşhur eserindeki ũslubun aynıyle vâki olduğu göze çarpmaktadır.

Örneklerin oğaltılması her zaman mümkündür. Burada metinleri daha fazla tekrar etmeden genel hatları ile misâller vermeye gayret ettik. Devriyyelerin edebî ũslup ve dil özellikleri kimi noktalarda benzerlik gösterirken kimi noktalarda da farklılık arz etmektedir.

Sonuç

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'nin Dîvân'ında yer alan devriyyeleri tespit etmeyi amaçladığımız bu çalıŐmada Şairin devriyyelerinin de ũslubunun türün gelişiminde önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Özellikle XVII. yy.'a kadar İbrâhim Efendi'nin devriyyelerinde görülmeyen metaforik ve girift ũslup, bu tarihten itibaren yukarıda da kısmen örnekleri verildiği üzere diğer devriyye Şairlerini de etkilemiştir. Makalenin hacmi sebebiyle verilemeyen bu metinler yapılan doktora tez çalıŐmasında görülebilmektedir. Oğlan Şeyh'den sonra Sunullah Gaybî'nin Keşfü'l-Gitâ'sı ile başlayan bu tarz devriyyeler özellikle XVIII. yy. Őairi ve en fazla manzum devriyye Őairi olarak anılacak ũskdarlı Hâşim Baba ile zirveye çıkacaktır.

Kaynakça

- BURSALI MEHMET TÂHİR (2000), *Osmanlı Müellifleri*, haz.: Mustafa Tatçı, Cemal Kurnaz, Ankara: Bizim Büro Yay.
- ETİN, Kamile (2008), "Tasavvuf Şiirinde Ağaç ve Meyve İstiâresi: Gaybî rneği", *Turkish Studies*, Volume 3/2, Spring, 194-208.
- GEDİK, Nusret, (2016), *Türk Edebiyatında Manzum Devriyye*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dnş.: Prof. Dr. Nihat ztoprak, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- GİRİTLİ SALACIOğLU MUSTAFA CELVETİ (2000), *Dîvan*, Haz: Cemâl Kurnaz, Mustafa Tatçı, Yaşar Aydemir, Ankara: Akçağ Yay.

²⁴ Bu nazire için bkz: Nusret Gedik, *a.g.e.*, s. 511-521.

- HÜSEYİN VASSÂF (1990), *Sefîne-i Evliyâ*, Haz.: Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul: Seha Neşriyat.
- KEMİKLİ, Bilal, (2001), "Tasavvuf Edebiyatında Hulûl ve İttihâda Dair Bir Risâle: Risâle-i Redd-i Hulûl ve'l-İttihâd", *Tasavvuf İlim ve Akademik Araştırma Dergisi*, C. 2, S. 5, 111-116.
- _____ (2002), "Bayramî-Melamî Şâir: Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 7, 239-266.
- _____ (2000), "Türk Tasavvuf Edebiyatında Devriyye ve Sun'ullah-ı Gaybî'nin Devriyyesi", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C. 13, S. 12, 217-226.
- KILIÇ, Mahmud Erol (2009), *Sûfi ve Şiir*, İstanbul: İnsan Yay.
- TÜRER, Osman (2005) (Haz.), *Mehmed Nazmî Hediyyetü'l-İhvân, Osmanlılarda Tasavvufî Hayat -Halvetîlik Örneği*, İstanbul: İnsan Yay.
- MEHMED SÜREYYÂ (1995), *Sicill-i Osmânî*, Haz.: Ali Aktan vd., İstanbul: Sebil Yay.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1998), *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15.-17. Yüzyıllar)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- OĞLAN ŞEYH İBRÂHİM (2003), *Müfîd ü Muhtasar*, Haz: Bilal Kemikli, İstanbul: Kitabevi Yay.
- ÖGKE, Ahmet (2004), "Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi'ye Göre Sohbet Âdâbı", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C. 17, S. 1, 84-90.
- GÖKBULUT, Süleyman (2012), "Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi ve Bazı Tasavvufî Görüşleri", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 22, 253-280.
- TANSEL, F. Abdullah, (1969), "Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi ve Devriyesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 17, 187-199.
- TATCI, Mustafa (1997), "Niyâzî-i Mısırî'nin Devriyyeleri ve Devir Anlayışı", *Edebiyattan İçeri*, Ankara: Akçağ Yay., 234-271.
- TUMAN, Mehmet Nâil (2001), *Tuhfe-i Nâilî*, Haz.: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Ankara: Bizim Büro Yay.
- UÇMAN, Abdullah (2001), "Hâşim Baba ve Devriyyeleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 5, 137-156.
- _____ (2010), "Tasavvufta Devir Anlayışı ve Yûnus Emre'nin Devriyyeleri", *Doğumunun 770. Yıldönümünde Uluslararası Yûnus Emre*

Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yay., 16-24.

YANANLI, Rahmi (2008), *Hazret-i Dil-i Dâna Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi Külliyyatı*, İstanbul: Kitabevi Yay.

YILMAZ, Nuri (1998), *Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi Külliyyatı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Metinler

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi (öl.22 Rebiü'l-âhir 1065/1 Mart 1655),
Kasîde*

Kaşîde-i Elfiyye Hazret-i Şeyh İbrâhim Efendi Kıddise Sırruhu

Hazâ Kaşîde-i Dil-i Dâna

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün
(.---/.---/.---/.---)

1. Cihânı cümle zâtında görür zâhir dil-i dâna
Dil-i dâna zâhirdür eger dünyâ eger 'uqbâ
2. Dil-i dâna dan iste her ne isterseñ maħabbetle
Dil-i dâna durur fehm eyler iseñ cennetü'l-me'vâ
3. Cihân eşyâsınıñ lübbi dil-i dâna da cem' oldı
Bu cem'üñ cem'i cem'idür dil-i dâna da da da cem'
4. Vücüd içre merâtib var biri evvel biri âhir
Biri berzaħ durur kim aña dirler berzaħ-ı kübrâ
5. Teħaddüm itdiğiün zâti esmâ vü şifâtına
Hüve'l-evvel dinildi oldı evvel a'zam-ı esmâ²⁵
6. Kemâliyle zuhûrı zâhir oldı sırr-ı âdemde
Hüve'l-âhir demek ismiyle âdem oldı müsteşnâ
7. Hüve'l-bâtin durur zâti hüve'z-zâhir şifâtidür
Şifâti zâtınıñ beyninde berzaħdur dil-i dâna

* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 1089, 85^a-101^b; (A1),
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 860, 42a-51b (A2).
Kaşîde-i Dil-i Dâna A2

²⁵ 5a esma: eşya A2.

8. Dil-i dānā durur bilgil hüve'l-evvel hüve'l-âhîr
Dil-i dānā durur bilgil dinilen ħurb-ı *ev ednâ*²⁶
9. Dil-i dānā durur bilgil hüve'l-bâĥın hüve'z-zâhîr
Dil-i dānā durur bilgil rumûz-ı Sidre vü Ĥübā
10. Nice biñ yıl bu devrin dönmesinden zâhîr oldu dil²⁷
Cihān zerrâti cem' oldu budur cem'ıyyet-i kübrā
11. Bu cem'ıyyetde zâhîr oldu vech-i zât-ı pāk-i Hâĥ
Görindi vech-i âdemde Ĥudā bî-miñl ü bî-hemtā
12. Gören vü görinen kendi durur bil zâhîr ü bâĥın²⁸
Cihān vechinde kendi varlığıdır 'âlim ü dānā
13. Ne hâletdür ne ĥikmetdür ne 'ibretdür ne ĥudretdür
Nebî dir Hâĥ baña âdem görindi Leyletü'l-İsrā
14. Nebî mi'râcda Rabbüm şüret-i âdemde gördüm dir
Hâĥı âdemde işbât eyle gezme serseri şahrā
15. Şu cān kim dîde-i Hâĥ ile âdem kim durur görse
Ĥiĥâb-ı *len terāni*²⁹ ĥuşşasın çekmez o cān aşlā³⁰
16. Görünsün rûy-ı ma'nā ĥaĥķı âdemden taleb ile
Bilinmez Hâĥ bilinmeyince kimdür âdem-i ma'nā

²⁶ "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu." *Kur'ân-ı Kerim*, Necm 53/9.

²⁷ 10a bin: - A2.

²⁸ 12a bil: - A1

²⁹ "Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, 'Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım' dedi. Allah da, 'Beni (dünyada) katıyen göremezsın. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.' dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, 'Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim' dedi." *Kur'ân-ı Kerim*, A'râf 7/143. (Belirtilen âyet meâlleri için Diyânet'in hazırlamış olduğu *Kur'an-ı Kerim Meâli* esas alınmıştır.)

³⁰ 15b aşlā:   mrā A2

17. Şıfāt u zātınuñ āyīnesidür ‘ālem u ādem
 Țoğup ‘ālemden ādem çıqđı oldı ‘ālem-i kübrā
18. Egerçi ādemi ‘ālem Țoğurđı zāhiren ammā
 Bilür ‘ārif ki ādemden Țoğar ‘ālem ider ibdā
19. Hākuñ zātı şıfātından zuhūrın āşikār eyler
 Şıfātı dağı zātından görünür bī-men ü bī-mā
20. Şıfāt esmāsınuñ āyīnesidür şüret-i ‘ālem
 Velī zātına mazhar ma’nī-yi ādem durur yektā
21. Kāmu esmāsına Hāqkuñ mezāhir oldılar mir’āt
 Her ismüñ mazharı bil ol isimden eyler istid‘ā³¹
22. *Muğil* ismine mazhardur kimisi *Hādi* ismine
Muđillüñ mazharı esfelde *Hādi* mazharı a‘lā
23. Eger ism ü müsammā sırrına sen mazhar oldınsa³²
 Bilürsin sırr-ı esmāyı oğursın ‘*alleme’l-esmā*³³
24. İsimdür şüret-i ‘ālem müsemmə şüret-i ādem
 Hemān ‘ālemdurur ādem budur söz ey cihān-ārā³⁴
25. Ser-ā-ser bir şecerdür ‘ālem ādemsüz haqīkatde
 Hemān gözsüz müşaḥḥaş şaḥş gibidür fi’l-meşel güyā
26. Kuru bir ad u şandur ‘ālem ādemsüz haqīkatde
 Hemān ādemle zāhirdür bu ‘ālem dinilen dünyā
27. Mücellā olmamuş mir’āta beñzer şüret-i ‘ālem
 Cilāsıdur cihānuñ vech-i ādem elṭaf u aşfā

³¹ 21a: her: bir A2

³² 23a mazhar: 𐤀𐤋𐤍 A1

³³ "Allah Ādem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklere arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini *bana bildirin*, dedi." *Kur’ân-ı Kerim* Bakara 2/31.

³⁴ 24b ‘ālemdurur ādem: ‘ālemdür ādemdür A1

28. Cihân adın cihâna ism eden âdem durur âdem³⁵
Cihân ancağ heyûlâdur vuķûfı yoğ durur hâlâ
29. Cihânuñ aşlı vü fer'ı olupdur ma'nâ-yı âdem
Bu ma'nâdan haberdâr ol 'ıyândur bu degül rü'yâ
30. Gel imdi sende sen zât u şıfâtuñ sırrını fehm it
Beyân eyleyeyüm ben sen sözümi eylegil ışğâ
31. Başiretle nazar kıl gör gözidür 'âlemüñ âdem
Görür diñler bilür söyler ider endişesin imlâ
32. Şıfâtında senüñ zâtuñ sözüñdür ey kelâmullâh
Şıfâtında sözüñ söyler sözüñ dinler olur gûyâ
33. Şıfâtuñdan sözüñ gitse şıfâtuñ hod olur mürde
Şıfâtuñ eyleyen zinde sözüñdür ey güneş simâ
34. Şıfâtuñ zâtına bürhân sözüñ bil zâtını ey cân
Şıfâtında sözüñ iz'an idüp ol hem-dem-i 'İsâ
35. Söz âdem şüretinden ğayrı şüretde degül zâhir
Göñülden zâhir olur söz meħâricden olur peydâ
36. *Fütühât u Fuşuş u Meşnevi Pendnâme-i 'Attar*
Bular sözler degül midür niçün eylesin istihzâ
37. Benüm söz didigüm Ruħu'l-Ķudüsden söylenen sözdür
O söz 'İsî-yi vağtten söylene şıħhat bulur marzâ
38. Marazdan renc ü 'illetden hâlâş olmağ dilerseñ sen
İşit 'İsî-yi vağtten söz o sözden eyle istiftâ
39. Netice her ne söz söylense ol sözdür kelâmullâh
Ne vech ile kelâmullâh durur söz diñle te'villâ
40. Sözüñ aşlı nefesdür cümle sözler bir nefesdendür
Nefesden zindedür 'âlem eğer a'lâ eğer ednâ

³⁵ 28a âdem durur âdem: âdemdür âdemdür A2

41. Hâkuñ zâtında gizli olduğı a‘yân-ı ‘ilmiyye
Nefesde gizlenen sözler dimekdür añla teşbihâ
42. Ma-ħaşal cân-ı ‘âlem cân-ı âdem bir nefesdür bil
Nefes eyler tecellî söz olur pinhân iken peydâ
43. Mücerreddür nefes nefesinde cevherdür ‘arazdur söz
Nefes ‘illet sözi fehm eyle söz ma‘lül sühen-dânâ
44. Nefes söz rengine boyanmayınca zâtını bilmez
Nefes sözde söz âdemde olur güyâ olur bînâ
45. Maħallüñ iktizâsınca zühür ider nefes sözde³⁶
Maħal tağyîr ider sözde nefes aħkâmını ilķâ
46. Hayât-ı nev virür ol bir nefes mecmû‘-ı eşyâya
Hayât âbın şunar ‘aşşân olan cânlar olur irvâ
47. Nefes girdikçe çıkdıkça gönül söz ile kâ’imdür
Gönülsüz bil söz olmaz sözsüz olmaz hem gönül ķat‘â
48. Gönüldür beyt-i Raħmân istivâ etmiş durur Yezdân
Ķulü'r-rahmân ale'l-'arş istivâ³⁷ esrârını îmâ
49. Gönül beyt-i Hudâ olduğı gamz-ı sırra vâkıf ol
Gönülde söze yol bulğil bu sözdür cümleden evlâ
50. Sözüñ maħiyyeti nuţķ oldu bil ey ‘âlim-i ‘âlem
Toķundı kâf u nûna zâhir oldu Âdem ü Ķavvâ
51. Ķamu eşyâ ħaķîķatde ol ünden aşikâr oldu
Ķidem bahri nuţķdur cümle eşyâdur ħabâb-âsâ
52. Kemâli âdemüñ sözden bilindi ey melek ħaşlet³⁸
Velî ol söz durur ol söz kim ola ħüccet-i aķvâ

³⁶ 45a ider: eyler A2

³⁷ "Raħmân, Arş'a kurulmuştur.", *Kur'ân-ı Kerim Tâhâ* 20/5.

³⁸ 52a kemâli âdemüñ: kemâl-i âdemî

53. Söz oldur benliğinden kıpmaya ol söz kıpa Hâkdan
İşiden dağı Hâk ile işide kıpmaya gavğâ
54. Budur söz denilen bil böyle söz kibrit-i aḥmerdür
Kelāmullāhı nāḥıkdur bu sözi eyleyen inşâ
55. Kaçan kim zâtını bilmez kişiden şâdir olsa söz
Dinilmez söz aña kim menşe'i demdür yahūd sevda³⁹
56. Diyeyüm bu sözi tekrâr söz oldur ola ma'nîdâr
Sözi ehlerinden iste var 'ıyân olsun saña feḥvâ
57. Sözi fark eyleyen sözden ḥaḳîḳat kâr-ı dānâdur⁴⁰
Sözi fark itmeyen sözden ölidür aḥmaḳ u ḥumḳâ⁴¹
58. Anadan toğma gözsüzseñ karadan gayrı görmezsin
Görür mi rûy-i elvânı karañuluḳda nâ-binâ
59. Anadan toğma gözsüz gibidür nâḳış olan idrâk⁴²
Nedür fehm eylemez sözde rumûzı nükte-i ğarrâ
60. Öz 'aḳlı ile billûrı mümâşildür dir elmâsa
Berâberdür dise elmâs ile billür dinür ḥâşâ
61. Dürüst mi'yâr olan şarrâfa şorsañ cevherüñ kadrüñ
Kaḫırcı boncuğın cevher şanandan olmayasın tâ
62. Bununñ emşâli sözler çok denilmiş işidilmişdür
Bu sözler mağz-ı lübb bî-post denildi eylegil imzâ
63. Nihân oldı gönülde ma'nî şüretten mücerreddür
Mücerredken mürekkeb olduğın eylersin istikşâ
64. Kaçan kim kalbde ma'nâyı taşavvür eylese fikrüñ
'ıyân itmek murâd etseñ gönülde ma'nîyi resmâ

³⁹ 55b kim menşeçi demdür: kim ola menşeç-i dem A2

⁴⁰ 57a sözden: - A2

⁴¹ 57b aḥmaḳ u ḥamḳâ: pîr ü ḥamḳâ A2

⁴² 59a gözsüz: gözsüzler A2

65. Bir iki üç ü dört vü beş hürūfuñ cem'ine mevķūf
Hürūfuñ ictimā'ından görünür şüret ü ma'nā
66. Telaffuzsuz görünmez ma'nī izhār eylemez zātın
Lafız izhār ider ma'nī yüzün 'arıflere 'örfā
67. Kalem kâğıd mürekkep el olupdur âlet-i ma'nā⁴³
Bu âletler ile yüz gösterür ma'nā yüzün şeklā
68. Bu âletler bozulsa ma'nīye hergiz zevāl irmez
Yıkılrsa hāne nokşan eylemez 'emmāre hiç aşlā⁴⁴
69. Güher kân eylemez kânın güherdür cevher-i zātı
Güher kândan olur hāşıl 'anāşırdan olur kimyā
70. Buña kâ'il durur 'âlem güher kân ile kâ'imdür
Nitekim çār 'unşurdan görüñdi şüret-i esmā
71. Bu 'âlem kim görürsün çār 'unşurdan mürekkebdür
Ne çalur çār 'unşur gitse izhār ile bī-pervā
72. Cesed kândur güher cāndur biri birinden ayrılmaz⁴⁵
Süd ü revğan gibi kim birbiriyle oldılar hem-pā
73. Ma-ħaşal bil bu mevcūdāt senüñle oldılar kâ'im
Kaçan sen bāṭın olsan cümle mevcūdāt olur ifnā
74. Zuhūrundan zuhūr itdi bu 'ulviyyāt u süfliyyāt
Buṭunında nihān olur zuhūr-ı şüret-i eşyā
75. Zemīn ü āsumān devr ü zamān 'ayn-ı 'ıyānsın sen
Özinden ğayrı yoķdur öz özüñdür Kāf ile 'Ankā⁴⁶

⁴³ 67a el: dil A2

⁴⁴ 68b 'emmāre hiç aşlā: şems-i germ-kāra A2

⁴⁵ 72a güher: cevher: A1

⁴⁶ 75b Kāf: 'arş A2

76. Cihân u cân zemîn ü âsumân zât u şifâtındur
Şifâtinsuz zamânın içre zâtuñ oldu lâ-yebkâ
77. Şu cân kim cem‘-i ezdâd içre işbât eyledi zâtın
Görür kim çâr ‘unşur içre etmiş zâtını ibkâ⁴⁷
78. Cihânı bir cesed farz eyleseñ sen cânısuñ ey cân
Bu sır naqd-i İlâhîdür degildür va‘de-i ferdâ
79. Cihânı böyle görmeklik konulmuş cân-ı âdemde
Nümüdârı görür iki cihânı dîde-i bînâ⁴⁸
80. Başîretle başur cem‘ine mevķûf ‘âlemi görmek
Başur cism ü başîret cân gibidür fi'l-meşel gūyâ⁴⁹
81. Başîretsüz başur bî-cân ceseddür görmez ü bilmez
Başîretsüz başur gördüğünñ hiç hükmi yok aşlâ
82. Başîret şahibi insân-ı dâñâ ‘ayn-ı ‘âlemdür
Görür gördüğünü söyler dimez bir söz ‘ale'l-‘emyâ
83. Nişânuñ bilmek isterseñ nişânu bî-nişânlıkdur
Nişânu bî-nişân oldu maķâmı kurb-ı *ev ednâ*⁵⁰
84. Meger bir câna isti‘dâdı koşmuşlar aña evvel
O cânlar cânına cânın bulan olmuş ola farzâ⁵¹
85. Aña rahminden isti‘dâd ile mevlüd olan cânlar
O cânlar cânına cândan olurlar ‘âşık u şeydâ

⁴⁷ 77b zâtını: cânını A1

⁴⁸ 76b bînâ: mînâ A2

⁴⁹ 80b gūyâ: maķzâ A2

⁵⁰ 83. beyit A2’de yoktur.

83b: “(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut *daha az oldu.*” *Kur’ân-ı Kerim*, Necm 53/9.

⁵¹84b cânına cânın bulan olmuş ola: cân yakın olmuş ola A2

86. Bilürler keşf-i Hâkanî ile ol ‘ayn-ı a’yânı
Rüyetullâh okurlar zâhir olur gâyet-i taqvâ
87. Bu görmekle bu bilmekle eger geldünse dünyâya
Sezâ-taḥsîn okurlar hem saña dünyâ vü mâfihâ
88. Huzûr-ı kalb ile *Hâdî* huzûrında karar eyle
Rüyetullâh didüğün sırrını *Hâdî* kıla inhâ
89. Zuhûr-ı cezbeyi ol muntazır *Hâdî* huzûrında
O geldükde gidersin sen idersin cânunu ihdâ
90. Kaçan kim şahve gelseñ saña her zerre *Ene’l-Haḫ* dir
Ene’l-Hâdî nidâsın işidirsın zevk ile şehâ
91. Ne kim nefsü'l-emirde cânına ilhâm olur ol dem
Saña sensüz bilinür ol kalur ma‘nî gibi da‘vâ⁵²
92. Münâcâta saña her turduğun yer Tûr olur ol dem
Hemân Fir‘avnına Mûsâ gibi göster⁵³ yed-i beyzâ
93. Zuhûr u kudret ü ‘ilm ü irâdet zâhir olduḫda
Nihân eyle derûnında bu râzı eyleme ifşâ
94. Ki zîrâ sırr-ı Hâḫḫa maḫhar olmaz biñde bir âdem
Şıḫar mı kaḫreye bî-ḫadd ü bî-pâyân olan deryâ
95. Yılan ağzına düşse kaḫre-i nisân döner zehre
Şadef ağzına düşse dürr olur mevzûn u müsteḫnâ
96. Kelâm-ı ehl-i Hâḫ ol kaḫre-i nisâna beñzer kim
İşitse kalb-i kâbil ḫâsıl eyler kenz-i lâ-yüfnâ

⁵² 91b gibi: gider A2

⁵³ 92b Fir‘avnına Mûsâ gibi göster: Mûsâ gibi Fir‘avnına göster A2

97. Velî nâ-kâbilüñ kalbinde haq söz semm olur fi'l-hâl
Döker zehrin mişâl-i mâr kimi görse ider iğvâ
98. Nazar kııl cânına cânında gâlib kañğı cânibdür
Kelâm-ı ehl-i Hâkķı eylemiş mi maṭṭab-ı a'lâ⁵⁴
99. Ne cânib gâlib ise câna cânuñ menzili oldur
Cüdâ olduķda tenden câna ol menzil olur bil cā
100. Leṭâfetden kesâfetden ne kesb itdinse dünyâda
O menzildür qarârgahuñ biri esfel biri a'lâ
101. Bunu bil kim kaçan bir destiyi şu ile doldursañ
Kırılrsa desti toprağa şu şuya olunur ilkâ
102. Leṭâfet kesb iderseñ menzilin a'lâdan a'lâdur
Kesâfet kesb iderseñ ger olursun cümleden eşķâ
103. Leṭâfet kesb iderseñ ṭâli'in burc-ı sa'âdetdür⁵⁵
Şu'â-i şems-i vaḥdetde olursin ekrem ü ebķâ
104. Sa'âdet ehliseñ devlet senüñdür iki 'âlemde
Bu sözlerden uyanmaķlık gelürse cânına cânâ
105. Dir *en-nâsu niyâmun*⁵⁶ bir ḥadîşinde Resûlullâh
Öliceķ ḥalk uyanurlar *fesübḥanellezi eḥyâ*
106. Uyanduñ kendine geldüñ ise a'lemsin ekremsin
Yüzinden âşikâr olur cihâna ḳudret-i Mevlâ

⁵⁴ 98b: Kelâm-ı ehl-i: Kelâm ehli A2

⁵⁵ 103a iderseñ: iderse, sa'âdetdür: sa'âdetde A2

⁵⁶ "En-nâsü niyâmün fe izâ mâtü intebehû" İnsanlar uykudadırlar ancak öldükleri zaman uyanırlar. Hadis-i Şerif. Bkz: Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, Sütun Yay., İstanbul 2008, C. I, s. 217.

107. Bu neş'ede ölümden öñ ölenlerdür uyanıklar
Ölüp dirildiler Hâk varlığıyla oldılar ihyâ
108. Görinür cümle şey nefsü'l-emirde vahidiyyetde⁵⁷
Ne hâl üzre ise o hâli kalbde kıldılar ibkâ⁵⁸
109. Ne hâl üzre ise eşyâ Hâkuñ 'ilm-i kadîminde
O hâl üzre bilür anı eger şugrâ eger kübrâ
110. O hâl üzre nazar kıldı bu ekvâna uyanıklar
Bulardur bağı yanıklar nitekim lâle-i hamrâ
111. Şeb-i mi'râcda Aḥmed bir melek gördi su'âl itdi
Bilür misüñ kıyâsen 'ömrinüñ miqdârını âyâ
112. Melek didi ki bir yıldız toğar biñ yılda bir kerre
Anuñ toğdığını yüz kerre yüz biñ gördüm ehyânâ
113. Nebî dedi ki maḫşüduñ nedür Rabb-i Te'âlâdan
Melek dedi ki Hâkkuñ bir evi var aḫsen ü zîbâ
114. Ol ev için döner çarḫ-ı felekde cümle yıldızlar
Ol evdür ḫâcetüm Hâkdan ol evdür maḫşad-ı aḫşâ
115. Hemân bir kerre girsem ol eve maḫşüduma irsem
Ol evde görsem işitsem ol evdür maḫlab-ı a'lä
116. Ol evdür şüret-i insân ol evde gizlidür Sübhân⁵⁹
Ol ev 'âşıklarıdır her ne varsa zîr ü hem bâlä
117. Meçâl ol kim melek rûḫın durur rûḫın benüm cānum⁶⁰
Gelüp bu evde birkaç gün misâfir oldı temşilâ

⁵⁷ 108a Görinür: Görinen A2

⁵⁸ 108b: ibkâ eilmâ A1

⁵⁹ 116a Sübhân: Raḫmân A2

⁶⁰ 117a: cānum: rûḫum A2

118. Nice biñ yıl ol ev ārzūsına seyr ü sefer kılduñ
İrişdüñ ol eve girdüñ unuttuñ aşlını hayfā
119. Bu evde rūhına bađ kim saña senden görine Hāđ
Muqayyed olma ol muṭlađ bilinsün gāyet-i mirmā
120. Bu evde ḥāsıl olur rūḥ-ı pākin zātına mi'rāc
İçersin anda bī-ḥodluđ şarābın cānına şahḥā
121. Bu dilde aña ehlullāh şarābı dirler 'ārifler
Şunar Hāđ anda ehlullāh şarābıyla ṭolu şahbā
122. Müdāmī nūş idersin ol şarābı dest-i kudretten
İdersin külliyyen ol demde ayıklığdan istignā
123. Ođur bu mışra'ı cānuñ o dem mestānelik içre
Ki et-tevhidü işkātü'l-izāfātey ulü'l-ārā⁶¹
124. Bir adı ol şarābuñ cezbedür qalbi çeker Hāđqa
Kimi kim cezb ide 'ālem görünür gözine Leylā
125. Nice yüz biñ kıyāmet kopsa ayılmaz bu mestlikden
Zihī devlet zihī 'izzet zihī kudret zihī 'uzmā
126. İşāret 'ilmine 'ālim iseñ nazmum işāretdür
'İbāretten murādı fehm idendür qābil-i ezḳā
127. Çü geldüm ben dağı bu evde birkaç gün 'ıyān oldum
Bu evden öñdüñ ilkümlüki olmuşdur baña meşvā
128. Çün ülkemden sefer kıldum görindüm vāḥidiyyetde
'Amā ebrinde gizlendüm şifātum eyledüm ifnā⁶²

⁶¹ "Vahdet, akıl sahipleri için ikiliği ortadan kaldırır."

⁶² 128b ebrinde: ilinde A1

129. ‘Amādan zāhir oldum āşikār oldum feleklerde
Ki ‘arşuñ fevķi oldum ferşin oldı istivāsı mā⁶³
130. Tebāyi‘den güzer kıldum ‘anāşır rengine girdüm
Ma‘ādinden nebāt renginde giydüm ħulle-i ħađrā⁶⁴
131. Bırağdüm ħulle-i ħađrāyı ħayvān rengine girdüm
Geçüp ħayvāndan insān şüretin giydüm didüm hū hā
132. Büründüm şüret-i insānı çün şüretde ‘ayn oldum
Bu şüretde ben oldum bāğ-ı ‘ālemde gül-i ra‘nā
133. Erenler luţf idüp durdüm işikte pāy-ı mācāna
Ne didiler ise illā didüm hergiz dimedüm lā
134. Füyüzāt-ı İlähī baña ceddüm Şāh ‘Alīdendür
O daĥı Sārbān Aĥmedden almışdur yed-i tülā
135. O daĥı sırrı Oğlan Şeyĥden almışdur bi-iznillāh
Ki Pīr ‘Alīnūñ oğlıdur o bī-mişl ü o bī-hemtā
136. Babası Pīr ‘Alīden soñra ħutb-ı ‘ālem olmuşdur
Zamānında tülū‘ olmuş idi āfitāb-āsā
137. O daĥı Pīr ‘Alīyy-i Aĥsarāyīden alupdur el
Cihāna ħible oldı ol mişāl-i Ka‘be-i ‘ulyā
138. O daĥı İbn-i Yāminden irişdi zāt-ı Raĥmāna
Şeb-i vuşlatda vaĥdet itdi sūbĥanellezi isrā⁶⁵

⁶³ 129b ferşin: arşuñ A2

⁶⁴ 130b ħulle-i cāme-i A2

⁶⁵ "Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed’i) bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." *Kur’ân-ı Kerim, İsrâ 17/1*.

139. O dağı sırrı Sikkinīden almışdur hađıķatde
O dağı Hacı Bayrāmdan alupdur sırrı amennā
140. Bu tertīb űzre sır sārī durur 'ālemde ādemde
Bu sırrın sırrını İbrāhıme sırr eyledi ĩmā
141. Vağitden bir vağitde Sārbān Ağmed hiđāb eyler⁶⁶
Didüm semı' ķabűl ile kelāmını idüp iřđā
142. Hađıķat mařrıķ-ı Őems-i hűviyyet pīrüm İsmā'ıl
Ki Oğlan Şeyh dimekle nāmı olmuşdur cihān-ārā
143. Ben ol İsmā'ilüm meydāna ķurbān olmağa geldüm
Bu Őűret hil'atin hal' eylerüm cismüm olur ifnā
144. Yine bir dađı geldűkde ođurlar ismüm İbrāhım
Cihānda yine Oğlan Şeyhlik ile oluram imlā
145. Nice kerre bu ta'bīri buyurdı Őeyhüm İsmā'ıl
Alā'eddīn Hűsāmeddīn bu sırra didi řaddaķnā
146. Bulardan ğayrı bir hergiz bu sırra vāķıf olmadı⁶⁷
Ğazanfer Hāma Beg İdrīs bu sırra oldılar gűyā
147. Biñ on beřde durur İdrīs ile İbrāhıműñ cem'ı
Műnāfıķlar bu sırruñ sırrına irmediler ķat'a
148. Ne İsmā'ıldűr ol İbrāhım oldı zāhir ű bātn⁶⁸
Ne İbrāhımdűr ol İsmā'ıl oldı sırrın ű cehrā
149. Bu tağriri beyān etdi 'azīzüm pīrüm İsmā'ıl
Havāriyyűna 'İsānuñ sűzini itdi tanđirā

⁶⁶ 141a Vağitden bir vağitde: Meger vağitlerde bir vağit A2

⁶⁷ 146a vāķıf olmadı: olmadı vāķıf

⁶⁸ 148a zāhir ű bātn: bātn u zāhir A2

150. H̄avāriyyūna ‘İsā remz idüp feth-i kelām eyler
Feleklere giderüm ben babamdur ‘ālem-i bālā
151. Ne söz kim ben dirüm şimdi size remz ü işāretdür
Yine geldükde İzāh eylerüm her remzi müstevfā
152. Babamdur āsumān ben āsumāna eylerüm pervāz
Bu süflīden ‘urūc itdüm yirümdür tārem ü vālā
153. H̄avāriyyūn içinde biri ‘İsāya niyāz itdi⁶⁹
Bu ‘ālem yoğ iken sen kande idüñ ey H̄udā-yı mā
154. Atamdur lā-yezāl ü lem-yezel kuvvet benem nuṭkı
Atamuñ şüreti Rūhu'l-Ḳudüsdür eyledüm inhā
155. Babam Rūhu'l-Ḳudüsdür ben babamuñ nuṭkuyam geldüm
Söz oldum söz ile halka bıraḳdum şüriş ü gavḡā
156. Söz oldum enbiyāda sözle da‘vet eyledüm halkı
Sözüm zātum şıfātum vechüm ādem āyet-i kübrā
157. Sözüm sözle muḥāṭātum muḥīṭātum kelāmumla
Sözüm alsam cihān sözsüz olur nā-büd ü nā-peydā
158. O kim indi zemīne āsumāndan söz idi taḥḳīḳ
H̄udā ol söz durur ol söz benem fehm eyle taḥḳīḳā
159. Ne kim halk oldu ise söz ile halk oldu söz kündür
H̄aḳīḳat ol dimekdür kün demek her dilce tertilā
160. Bilin siz ey H̄avāriyyūn söziyem zāt-ı H̄aḳḳuñ ben
Ki söz H̄aḳdur H̄aḳı görmez anasından toḡan a‘mā

⁶⁹ 153a ‘İsāya niyāz: ‘iyāna nidā A2

161. Sözüñ Hāķ olduđuñ bilmek dilerseñ sözine yol bul
Özüñden gitse söz senden ne alur söylegil yārā
162. Sözü olup söyleyen Hāķdur cenāb-ı zāt-ı muṭlaķdur
Bu bir esrār-ı muđlaķdur ḥaķīķat ey ulū'l-ārā
163. Sözüñ aşlı nefesdür bir nefesden zindedür 'ālem
Nefes nuṭķ ile zāhirdür nuṭuķdur remz-i mā-evḥā
164. Hāķīķat nuṭķ u Şüret söz üçi bir aşla mebnīdür
Fürü'ı otuz iki ḥarfde zāhir oldu taķsīmā
165. Yaradılmış ne kim varsa amusı nuṭķa mażhardur
Dü 'ālem dil dudakdan nuṭķa nāṭıķdur amu eṣyā
166. Beni gör atamı gör ikimüz vaḥdetde yeksānuz
Babam ilkümdür aşlumdur babamuñ fer'iyüm farzā
167. Fer'īdür gösteren aşlı fer'isüz aşla yol yokdur
Şadef aşlı içinde fer'īdür bil dürre-i beyzā
168. Őecerden mīvedür maķşūd urı eṣcārı neylerler
Cihānı bir Őecer farz eyle ādem mīvedür gūyā
169. Cihānuñ cānı ādemdür elif yazılmasa demdür
Olar bu sırra maḥremdür olardur hem-dem-i 'İsā
170. Bu sözlerden murād ol kim bilesin Hāķ nedür sen ne
Sözüñ Hāķ bil özin Hāķ bil özinden ğayrı yok at⁷⁰
171. Göz açup gördiğin sensin arayup bulduğın sensin
Ene'l-Hāķ didiğin sensin ḥaķīķat ey kerem-baḥşā

⁷⁰ 170b özin Hāķ bil: - A2

172. Çün 'İsā mazharından zāt-ı Bārī nuṭṭ u şavtumdur
Yine geldükde izāh iderüm bu sırrı tafşilâ⁷¹
173. Yine gelsem gerek remzüm beyân itsem gerek bir bir
Ben 'İsâyum didükde sen degülsin diyesin ḥaşā
174. Olar kim gördiler evvel görürler şoñra 'İsâyam
Şehādet ideler Ḥaḫdur budur evvel gelen 'İsā
175. Ki her geldükde 'İsā ismi ile olmazam zāhir
Gehī ismüm 'Alī ile gehī Fazl oluram yektā
176. Gehī Yünān ilinde Pīr 'Alīlikle olup zāhir
Kerāmetle velāyetle oluram velvele-ārā
177. Gehī ismümi oğurlar Şeyḫ İsmā'ıl Oğlan Şeyḫ
Gehī ismümi oğurlar Sārbān Aḫmed kerem-kārā
178. Gehī ismüm 'Alāeddīn olur gāhī Ḥüsāmeddīn
Gehī bī-ism ü bī-şüret zuhūrum eylerem aḫfā⁷²
179. Gehī ismüm oğurlar Ḥamza Beg gāhī İmām İdrīs
Gehī İbrāhim ismiyle Oğlan Şeyḫ oluram cem'ā⁷³
180. Bulardan şoñra Ḥacılık ile dillerde yād oldum⁷⁴
Oturdum burc-ı Keyvānda maḫāmum eyledüm cevzā
181. Va'īd ü va'd ile ḫalkā Beşīr oldum nezīr oldum
Beşīrem ḫalkā bildürdüm nezīrem kâne mes'ulā⁷⁵

⁷¹ 172b iderüm: eylerüm A2

⁷² 178b aḫfā: icrā A2

⁷³ Mısra vezne uymamaktadır.

⁷⁴ 180a Bulardan: Olardan A2

⁷⁵ 181b ḫalkā: Ḥaḫkı A2

182. Rızām üzre olanı eyledüm Fazlum ile Maĥmūd
Ĥüseyn oldum yirümdür ĥānķāĥ-ı Muřtafāpařā
183. Ĥaķīķat cāmī'em esmāma tenzīĥ olunur zātum
Velī zāhirde 'Abdullāĥ oluram cāmī'-i esmā
184. Zuhūrumĥün her ismüm zātuma mir'āt-ı mażhardur⁷⁶
Vuzū cümle kemāle itdüm 'Abdullāĥı isticlā
185. Bu sırdur sırr-ı sırrullāĥ bu sırra vāķıf 'Abdullāĥ
Bu sırra olsa kim āġāĥ ayağı tozıdur kimyā
186. Benüm Allāĥluđum 'abdiyetüm ile olur zāhir
İlāhum olmasa ķalde zuhūrum eylerüm aĥfā
187. Ben ol zātum ki 'İsālık Muĥammedlik řıfātumdur
řıfātumdan görünür zāt-ı pāküm nūri bī-hemtā
188. Ķamu zātum řıfātıdır bu mevcūdāt vü meřĥūdāt
şu'ā-i şems-i zātumdur eğer şüret eğer ma'nā
189. Bu mażharlar zuhūrı zātuma āyīneler oldı
Ķamu şeyde görinen vü gören zātum durur yektā
190. Neye meyl eyleseñ meyl itdiđin zātumla mevcūtdur
Neyi sevsen benem bilgil eğer zişt ü eğer zībā
191. 'Anāřır řüretinden nūr-ı zātum āřikār itdüm
'Anāřır řüretinüñ ġāyetidür Ādem ü Ĥavvā
192. Kemāl-i vaşf-ı zātumla görindüm vech-i ādemde
Gören vü görinen ben ġayrı yok ey cāmī'-i esmā

⁷⁶ 184a Zuhūrumĥün: Zuhūrumda A1

193. amu eŐyā Őıfātumdur Őıfātum ‘ayn-ı zātumdur
Mezāhir beyyinātumdur eger ednā eger a‘lā
194. Lisān-ı Ha ile urb-ı ferā’izden ‘ayān oldu⁷⁷
İŐitdin mi kelām-ı Haı sem‘uñ oldu mı gūyā
195. Őıfāt-ı Ha durur ‘ālem Őıfātuñ zātıdur ādem
amu Őeyden olan adem olupdur ādem-i ma‘nā
196. Ne sōzdür ādem-i ma‘nā dimek ma‘nāsını bilseñ
Haa ādem dir iduñ ādeme Ha dir iduñ haā
197. Benüm ādem didigüm Őanma kim insān-ı hayvāndur
Ben ādem didigüm ādem durur āyīne-i Mevlā
198. Ben ādem didigüm ādemde Ha zātıyla zāhirdür
Ben ādem didigüm ādem durur bil a‘zam-ı esmā
199. Ben ādem didigüm ma‘nā-yı ādemdür behey ādem
Sōzi ma‘nā-yı me‘āni yūzidür nūŐha-i kübrā
200. amu esmāsı ile zāt-ı pāküñ maźharıdur ol
Cihān u cānuñ aŐlıdur ol ādem aŐlıdur fer‘ā
201. Ol ādem Haa bāındur Ha ol ādemde zāhirdür
Ol ādem evvel āhirdür odur ūlā odur uħrā
202. Hudā zāt u Őıfātıyla tecellī itdi ādemde
Hudā-yı ‘ālem ādem olduğı zāhir durur ammā
203. Hudā-yı ‘ālem olan ādemi bilmek durur müşkil
Ki mevcūdu'l-isimdür cism ile zāhir degül ‘Anā

⁷⁷ 194a ‘ayān: beyān A2

204. Hūdā-yı 'ālem olan ādeme Őān bī-niŐānlıkdur
NiŐān u bī-niŐān ādem durur fehmi eyle mevlānā
205. Vücūdum ıullesi Kāfında 'Ankā ile ŐöyleŐdüm
Didüm gerček mi sāyen dūŐe bir ŐaŐŐa olur Dārā
206. Didi gerček durur bir kimseye dūŐe menüm sāyem
Ya Eflāṭun olur ol kimse yā Lođmān veyā Kısra
207. Didüm kimse 'acebdür kim niŐānından niŐān bilmez
Didi kim bī-niŐānem her niŐāndan zāhirem ammā
208. Su'al itdüm ne maṭla'dur ṭulū'uhn maŐrıķı Őöyle
Cevāb itdi ṭulū'um maŐrıķıdūr Őehri Cābülkā
209. Ğurūbından su'al itdüm ol 'Ankāya nezāketle
Cevāb itdi ğurūbum maĝribıdūr Őehri Cābülsā
210. Benüm Kāf ile 'Ankādan murādum remz ü İmādur
Vücūdum iŗe ğönlüm Kāf tecellīsi durur 'Ankā
211. Ğöñül Kāfında 'Ankānuñ tecellīsine irdiñse
Ğörürsin ḥāk-i pāyinde durur bu kubbeyi minā
212. Eger Kāf u eger 'Ankā eger İskender ü Mūsā
Senüñ zātındadır cem'ā eger Sidre eger Ṭübā
213. Hāyāt ābın iŗersin Hızır olursun baḥr-i vaḥdetde
Mürıdün olmaĝa me'mur olur İskender ü Mūsā
214. Egerçi rütbeden zāhir olursan eyle irŐādı
Ki sen 'İsā nefes olduñ deminden *yuhıyiyel-mevtā*⁷⁸

⁷⁸ "Şimdi, bunları yapan Allah'ın ölüleri diriltmeye ĝücü yetmez mi?", *Kur'ān-ı Kerim*, Kıyame 75/40.

215. Merâtibde ne ismüñ rütbesinden zâhir olduña
Yazar evvel qalem emrüñ yed-i kudret çeker tuğrâ
216. Tarîk-i Hâlvetiyye berzañı bir turfe vâdîdür
O vâdîden dañı tañkîk ideyüm saña icmâlâ
217. Hâkîkizâde Şeyh ‘Osmân ile çok hâlvet itdüm ben
Yedi yıl bir mezâr içre çekerdüm zîkr ile esmâ
218. Dañı on günde bir kerre yemek olmuşdı mu’tâdum
İderdüm zîkr ü tevhîdi gehî cehren gehî aḡfâ
219. Mebâdide olan hâlât evâḡirde olup zâhir
Sülûk-ı seyr ile zâhir görindi mevḡın-ı rü’yâ⁷⁹
220. Muḡîḡ-i küll-i şey zâtın vücûdumdan nihân itmiş
Vücûdı her vücûduñ bende tañkîk oldu tañkîkâ
221. ‘İyân oldu müsemmâsı kamu esmâ-i ḡüsnânuñ
Ezelde ‘ilm iken bu ‘aynuma sebḡ eylemiş ḡüsnâ
222. Yedi iḡlîm ü dört küşe semâvâta el açmışlar
Ki herşey kendi rızqın tutmaḡa olmuş yed-i süflâ
223. Semâvâta irer taḡrîr ider Hâḡ emrini taḡdîr
Yed-i kudret ider teşḡir virür rızqın yed-i ‘ulyâ
224. Yaradılmış ne kim varsa eger ‘ulvî eger süflî
Buların rızqını kuḡbuñ yedinden Hâḡ ider ‘aḡâ⁸⁰
225. Bu ‘aşruñ kuḡb[ı] kimdür diyü istifsâr iderseñ sen⁸¹
‘İşâret ‘ilmine ‘âlim isen ismi durur ustâ

⁷⁹ 219b Sülûk: Sukûk A1

⁸⁰ 224b rızqını: ḡaḡqını A2

⁸¹ 225a ‘aşruñ: vaḡtîñ A2

226. Nişânı bu durur kıtb-ı zamānuñ bilmek isterseñ⁸²
Maḥabbet eyleseñ aña ki gör kim mest ola cānā
227. Ḥalīlullāh olan bildi bu ḥālī bilmedi Nemrūd
Yüzidür *kün fekān*⁸³ uñ kıblesi ḳalbi durur mu'ṭā
228. Mekānı lā-mekāndur cilve-gāh-ı 'arş-ı a'zamdur
Ziyā-yı āfītāb anuñ yüzinden aḥz ider şeybā
229. Zamānında ne deñlü var ise erbāb-ı isti'dād
Görürler 'ayn-ı ḥaḳḳānī ile anı olur meryā⁸⁴
230. Zamānında zamānuñ kıtbına vāşıl olan 'ārif
Görür kıtbuñ yüzinden ḥükmini icrā ider eşyā
231. Bu sırruñ şāḥibi ḥālā güneşden daḥı ezhārdur
Velī ḥuffāş olan görmez güneş envārını cānā
232. Güneş nūrını ḥuffāş görmemek za'f-ı başardandur
Ne var ḥuffāş gözi görmezse şemse yoḳ zevāl aşlā
233. Güneş nūrın arar ḥuffāş gezer dā'im güneş içre
Güneş tābına baḳmaḡa mecālī yoḳ durur yārā
234. Güneş nūrını görmek dīdenüñ nūrına mevḳūfdur
Gözüñ kim olmaya nūrı dinilmez dīde-i bīnā

⁸² Bu beyit A2'de bulunmamaktadır.

⁸³ "O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece ol der, o da hemen oluverir." *Kur'ân-ı Kerim* Bakara 2/117, "(Meryem), "Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?" dedi. Allah, "Öyle ama, Allah dilediğini yaratır. O bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece ol der, o da hemen oluverir" dedi." *Kur'ân-ı Kerim*, Âl-i İmrân 3/47. Ayrıca diğer ayetler için bkz: *Kur'ân-ı Kerim* Bakara, 2/117, Âli İmrân, 3/59, En'am 6/73, Nahl 16/40, Furkân 25/7, Yâsîn, 36/82; Mü'min 40/68.

⁸⁴ 229b anı olur: olalar A2

235. Taşarruf üzredür ıutb-1 zamān ‘ālemde ādemde
Hākuñ ihsānını ıutb-1 zamāndur eyleyen baııŝā
236. Birikdi cümleñ cānı cemī‘ān ŝaıı-1 vāııde
İrişür ŝaıı-1 vāııdden cihāna ni‘met-i ‘uzmā⁸⁵
237. Nefesler bir nefesden neŝr olur her tendeki cāna
Kamu ol bir nefesden münteŝirdür eylegil iz‘ā
238. Ki cānı cümleñ cem‘ıyyet itdi kevn-i cāmi‘de
Cemi‘-i cānlara bil ŝaıı-1 vāııd cānudur ibkā
239. Şu cān kim ŝaıı-1 vāııd cānına āyīne düşmişdür
Hüviyyet ŝemsinüñ nürü ile kılbin ider eyzā
240. İrerse cānına ol bir nefesden vaıı-yi Rabbanī
Seni irŝād idüp kudret velī ol demdedür ihā
241. Kime kim feyz irer ol feyz irişür ān-1 dā’imden
Zamānuñ bāıınudur ān-1 dā’imden ider iksā
242. Bu çarlı dolābı dā’im ān-1 dā’im üzre devr eyler
Ki her devrinde biñ şüret ile zāııir olur eŝyā⁸⁶
243. Kamu eŝyāya hākım ān-1 dā’imdür zamān içre
Ki her maııharda zāııir ān-1 dā’im sırrıdır inŝā
244. İrer feyz-i vücūd a’yāna dā’im ān-1 dā’imden
Be-kudret kabiliyyet her vücūda neŝr olur inhā
245. Dil-i dānāda maııfī idi izhār eyledi zātın
Hadīs-i küntü kenzen itdi bu ma’nāyı taŝrııā

⁸⁵ 236b ni‘met-i ‘uzmā: naııme-i ne‘mā

⁸⁶ 242b her: bir A2

246. Dil-i insân-ı dānā cilve-gāh-ı 'arş-ı a'zamdur
O yüzden bahş ider bil ân-ı dâ'im feyzini aqzâ
247. Dile bu demde 'arifler didiler vâdi-i Eymen
Bu vâdîde işitdi idi Mūsâ *izraâ nārâ*⁸⁷
248. Bedendür vâdi-i Eymen bu tendür bu dile mesken⁸⁸
Bu remzi fehm iderseñ sen oqurlar ismini büşrâ
249. Hüdâvend-i cihānuñ cilvegāhı qalb-i âdemdür
Girüp ol qalbe şāhib qalbi bul kıl qalb ile irzâ
250. Hâka yol qalb-i kâbil qalb-i dānāda yir itmekdür
Bu yoldan ğayrı yol yoqdur Hüdāya aqreb ü ahrâ
251. Faşıl-qalb qalb-i dānādan ba'îd olmağa dirler bil
Vaşıl-qalb qalb-i dānāya irişmege dinür lafzâ
252. Ne deñlü qalbi tavşif eylesem şerh ü beyân olmaz
Kemâl-i qalb kemâliyle degüldür kâbil-i ihsâ
253. Bir iken şüret ü ma'nâ ziyâ-bahş ol şafâ-bahş ol
Özin bilmege şarf it ömrini var eyleme şekvâ
254. Oqursun *innemâ eşkü vü hüznî*⁸⁹ inkisârından
Şınıklık içre eylersin göñül âyînesin iclâ
255. Şınık dillerdeyüm dir Hâk şınık dillerde bul Hâkķı
Diyâr-ı dil gibi 'âlemde yoqdur dilgüşâ sükñâ

⁸⁷ "Hani bir ateş görmüştü de ailesine, 'Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm, yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum' demişti." *Kur'ân-ı Kerim*, Tâhâ 20/10.

⁸⁸ 248a Bedendür: Bu tendür A1

⁸⁹ "Yakub, 'Ben tasa ve üzüntümü ancak Allah'a arz ederim. Ben, Allah tarafından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim' dedi.", *Kur'ân-ı Kerim* Yusuf 12/86.

256. Erenler şoḥbetinden behre-dār olmaḵ muḵarrerdür
Şadaḳatle maḥabbetle iderseñ himmetüñ vālā
257. Esüp raḥmet nesīmi bŷy-ı Raḥmānī irer ḳalbe⁹⁰
Hevā-yı Ḥaḳ ḳalup ḳalbde fenā ola ḳamu hevā
258. Hevā-yı Ḥaḳ sürer ğayrı hevāyı tārümār eyler
Vücūdından ḥalās ol dir bu vech ile virür fetvā
259. Hevādur cānı ‘āşıḳ aḳıdup meyl itdiren Ḥaḳḳa
Hevā-yı Ḥaḳḳa ‘ārifler didiler a‘zam-ı meclā
260. Meşelā cevz ü bādāmın içinde maḡzıdur maḥlŷb
Murādın lŷb ise ḳır ḳabını lŷbbin ḳıḳar yārā
261. Ḥaḳīḳat lŷb şerī‘at taşra ḳabın ḳır ḳıḳar lŷbbin
İşāret ile bildirdim bu mażmŷnı saña hazā
262. Velī nā-puḥte iken ḳırma ḳabın cevz ü bādāmın
Ḳırarsañ ḥam iken lŷbbe żarār virür ider irḥā
263. Ledŷnnī ‘ilminŷñ dersin virür ḳalbde hevā-yı Ḥaḳ
Ne deñlü müşkilŷñ olsa idersŷñ ondan istiftā
264. Göñŷlde ḳalb ile ḳalbi bilür şāḥib ‘ayār olan
Zer-i ḥālīş ise ḳalbŷñ urur ol ma‘nevī damḡa
265. O ḳalp kim ḳalp ola memlŷ ola ḳirkin şıfātlarla
O ḳalbe ḳalp dimezler ḳalp olan ḳalbe dinür memşā
266. O ḳalp kim ḳalp ola anuñ ‘ilācı nāra girmekdür
Mŷdāmī āteş-i ‘aşḳ ḳalbde yana olmaya itḥā

⁹⁰ 257a irer: irŷp A2

267. Fenâ ola yanup 'aşk âteşinde mâsivâ-yı Hâk
Kamu eşyâda Hâkķı göre Hâkdan ide istihyâ
268. Ne yüzü yüz urursa görmeye Hâkdan ayru hîç
Kamu eşyâdan istimdâd ide feyz ola yâr aña⁹¹
269. Ki her şeyde Hâkuñ bir varlığı var zâhir ü bâtın⁹²
Hâkı haşretme bir şeye nitekim haşreder tersâ
270. Rumûz-ı *semme vechullâh*⁹³ ile her şeyde nâzır ol
Ki her şeyi okursañ muşhaf u defter durur mahzâ
271. Kelânullâh-ı şâmit oldı bilgil âdemüñ gayrı
Kelânullâh-ı nâtiķ şüret-i âdem durur yârâ
272. Kime kim Hâk müyesser eyledi 'ilm-i ledünniden
Hayât âbını kalbinden ider Hızır-ı zamân icrâ
273. Kaçan ser-çeşme-i âbı hayâta teşne-leb varsañ
İçüp o çeşmeden hayy ol ölümden kırtul ol ihyâ
274. Hızır didükleri kuṭb-ı zamândur her zamân içre
Zamânda ân-ı dâ'imde taşarruf üzredür irfâ
275. İriş Hızır-ı zamâna şor ledün 'ilminüñ esrârın
Beyân eyler saña Hızır-ı zamân ihsân ider müncâ
276. Ledün 'ilmi odur kim kendi kalbinden ṭulü' ide
Bu 'ilmüñ menba'ı Hızır-ı zamânuñ kalbidür bil hâ

⁹¹ 268b feyz ola yâr aña: Hâkķı ola pârsâ A2

⁹² 269a zâhir ü bâtın: bâtın u zâhir A2

⁹³ "Doğru da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz *Allah'ın yüzü* işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir." *Kur'ân-ı Kerim*, Bakara 2/115.

277. ‘İlim kim şāhibūñ hay itmeye neylerler ol ‘ilmi
‘İlim ol ‘ilme dirler kim ide ol şāhibin ihyā
278. Dinilmez ‘ilm aña kim şāhibiñ ol ‘ilm ide şeytān
Dinilür ‘ilm aña kim şāhibiñ ol ‘ilm ide monlā
279. Cevāhirle müzeyyen bir qaşırdur bu qaşīdem kim
İçine girenūñ hākūñ ziyāret ideler hūrā
280. Hākīkat bu qaşīdem bir ‘arūs-ı lāmekānīdür
Yüzüñi açsa görsem dir felekde Zühre-i zehrā
281. Ne deñlü nağme-sāzlık itse dir kim itme nā-sāzlık
Yüzüm görseñ gider ‘akluñ idersin şöra vāveylā
282. ‘Uṭārid dir cemāliñ muşhafından bir elif yazsam
Nice yazsın yüzün göstermez ol bīgāneye cüdā
283. Yüzün açsa bu nazmum kākülūñ iki bölük etse
Mu’anber bŷy-ı mŷyından irişür cāna rŷh-efzā
284. İki qaş ortası şakku'l-kamerdür āşikār olsa
İki cānibde zŷlfŷñde yazılmış ma’nī-i zŷlfā
285. Bu yüzden biri bir āyet rivāyet itmedi aşlā
Ne Muḫyiddīn ne Şadreddīn ne ‘Aṭṭār u ne Mevlānā
286. Dürüst idrāk ile bu nazma bir ‘ārif nazar kılsa
Hezār aḫsent oḫurdı ol lisān-ı Hāk ile ḫaḫkā
287. Bunuñ her beytinūñ zımnında biñ ma’nā me’āni var
Bu ma’nī eyler ışkaṭ u izāfāt ḫüccetin ibrā
288. Bu manzŷme ḫākīkatde cemi’i ‘ilme cāmī’dür
Velī şol şartla kim ḫanŷunuñı zabṭ eyleye ḫurrā

289. Hāḡuñ zāt u Őifāti muŐhafidur bil bu manzūme
Oḡursañ fehm iderseñ zabḡ iderseñ feth olur ma'nā
290. 'Ulūm-ı evvelīn ü āḡirīn hep bunda derc oldı
Velī ḡanūnuñı zabḡ itmege mevḡūf durur bil hā
291. Cemāl ile celālūñ hem kemālūñ muŐhafidur bu
Bu manzūme sevād-ı a'zam oldı ma'reke-ārā
292. Bu manzūme mu'azzam bir sarāy-ı dilgūŐadur kim
Bir adı Hāḡ ḡatında bu sarāyuñ menzil-i bālā
293. Bu nazm ebyātınuñ her beyti bir beyt-i mu'azzamdur
Bu beyte girmeyenler menzildür dār-ı aḡḡabā

Oğlan Şeyh İbrâhîm Efendi (öl.22 Rebiü'l-âhir 1065/1 Mart 1655), Kasîde*

Kaşîde-i Şeyh İbrâhîm Efendi

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

(.---/.---/.---/.---)

1. Nümüdâruñ durur ey ibn-i Âdem külli meşhûdât
Tufeylûndür yaradılmışda cüz'iyiyât u külliyyât
2. Sen ol şahş-ı mu'ayyensün senün zâtında zâhirdür
Aşıl sensin fûrû'undur ne deñlü varsa şahşiyiyât
3. Sen ol kenz-i nihânsın kim zuhûrından zuhûr itdi
Şerâdan tâ Süreyyâ halk-ı 'ulviyyât u süfliyyât
4. Sen ol 'ayn-ı 'iyânsın kim yüzinden âşikâr oldı
Eger zâhir eger bâtın bu gaybiyyât bu 'ayniyyât
5. Senün zātuñ idi her ibtidâya ibtidâ olan⁹⁴
Yine âhir sen olduñ sende tekmiñ oldı tekmiñlât
6. Ne bâtınsın ki 'ayn-ı zâhir olduñ bâtın u zâhir
Ne evvelsin ki 'ayn-ı âhir olduñ gitdi teşkîlât
7. Hüve'l-evvel hüve'l âhir hüve'l-bâtın hüve'z zâhir
Senün zâtın beyânıdır bu evşâf u bu taḥkîkât
8. Bu evşâfuñ kemâlün koydılar bi'l-ḳuvve zātuñda
Velî sen gâfil ü maḥcüb esîr-i bend-i ta'vîkât
9. Senün vaşfuñ kitabuñ saña tebyîn itse bir 'ârif
Ḳulaḳ ḫutmaz işitmezsin ḫutarsın râh-ı tezvîrât

* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 1089, 101^b-113^a; (A1),
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 860, 51^b-58^b (A2).

⁹⁴ 5a olan: evvel A2

10. Mesīh-i zāt iken dīv olmağı tercih idersin sen
Zihī nādān u ađmađ dīv zihī mađlūb-ı tesvilāt
11. Haber dār ol hüviyetden hālāş ol kayd-ı keşretten
Göñülde ıalmasun hiç Hađdan ayrı kayd u taıyidāt
12. Beden cān maıharı cān nūr-ı zāt-ı pāke maızhardur
Görinmez cān bedensüz gizli rā'ıyyāt u mer'ıyyāt
13. Haıķīkat nūr-ı zātuñ cilve-gāhı cān-ı ādemdür
Olupdur cān-ı ādem nūr-ı zāt-ı pākine mir'āt
14. Bu ādem ilüñe gelmezden öñ ilüñ idi ilüñ
Çün ilüñden sefer itdüñ göründi niçe inzārāt
15. Niçe yüz kerre yüz biñ yıl 'avālimden güzer kılduñ
Feleklerde meleklerde çekerdün niçe tesbīhāt
16. Őabāyi' 'ālemüñ gördüñ leřāfet mülkine irdüñ
Ki her zerreñ bu 'ālemde iderdi zıkr ü temcīdāt
17. Her 'uzvuñ niçe yüz biñ zerre her zerreñ bir 'ālemde
Gezerdi müfredāt içre mürekkebe olmadan zerrāt
18. 'Anāşır mülkine düşdi yoluñ terkibe geldüñ çün
Bu terkib içre saña hāşıl oldu 'ilm ü idrākāt
19. Çü hayvān 'āleminde hāşıl itdüñ hiss-i hayvāñı
Hiçāb oldu mürekkebe 'ālemi gayb oldu mefhümāt
20. Çü cāna şüret-i insānı ihsān eyledi kıdret⁹⁵
Őıfıl olduñ yigit olduñ ıocalduñ artdı teşvīşāt
21. Uyanup kendine gelmek özüñde kendini bulmağ
Müyesser olmadı āhir yerüñdür mülk-i hayvānāt

⁹⁵ 20a kıdret: Hālık A2

22. Ne hayvān iktizāsı gālib ise fehm ü fikrinde
O hayvān şüretinde haşr olursuñ rüz-ı maşşerāt
23. Eger insāna geldükde bu gāfletden uyanursañ
Rücū'ında enīsüñ olisar havrā vü maşşürāt
24. Uyanmaqlık t̄alebdür hıdmet-i dānāya irmekdür
Göñülde qalnamaqdur zerre miqdārınca telvīşāt
25. Mürīd-i sādık oldur kim murādından ola fānī
Murād-ı şeyh ile bākī ola maḥv ola zānniyāt
26. Murād-ı şeyh ile bākī olan cennetdedür dā'im⁹⁶
Murādına mürīd olanlar içündür caḥīmıyyāt
27. Hālāş olmak dilerseñ t̄alibā kayd-ı ta'alluqdan
Bu yolda saña rehzen olmasun sa'y eyle ta'līkāt
28. Ta'alluq ğarqa-i nīrān ferāğat ravza-i Rıdvān
Bu sözde ittifāk etmiş durur erbāb-ı te'vīlāt
29. Ta'alluq olsa cismānī yedi tamu durur vaşfi
Ta'alluq olsa rühānī anuñ vaşfi durur cennāt
30. Öz 'aqluñ ile vehmüñde taparsuñ Hāḡk-ı mevḥūma
Dilüñde devr ider zānuñla tenzīhāt ü teşbīhāt
31. Cihān eşyāsınuñ 'ilminde ser-gerdān gezersüñ sen
Seni yolda qodı bu cem' ü tertībāt bu taḥbīkāt
32. Devā'irle bulunmaz Hāḡ ḡaḡāyık zevke dā'irdür⁹⁷
Hāḡı ḡaḡḡ-ile fehm eyle (ki) bilinmez ğayrı fehmiyyāt

⁹⁶ 26a dā'im: her ān A2

⁹⁷ 32a bulunmaz: bilinmez A2

33. Őular kim Hāķķı maĥŐūŐāta tenzīl itmek isterler
Ķamu yazduķları ĥizdūkleri Őann ile vehmiyyāt
34. Gōñül dirler bir 'ālem var bu 'ālem zerresi olmaz
Gōñül ĥükminededür eflāk ki Őāhir üzre necmiyyāt
35. Müneccim aĥz ider evzā'-ı eflākuñ nücümından
Gōñülden aĥz ider eflāk u encüm daĥı ma'lümāt⁹⁸
36. MiŐāl ol kim gōñül aŐı u fürü'ı cümle 'ālemdür
Gōñülde sırr-ı maĥfīdür 'ıyāniyyāt u maĥfiyyāt⁹⁹
37. Gōñül vaŐfuñ Őaķıñıl kendü gōñlüñe kıyās itme
Gōñül oldur ki evŐāfında 'āciz Ķala taķrīrāt
38. Gōñülden sākıķ olsa Şüret-i ādemde bir ādem
Olur ĥayvāna mülĥaķ cem' olur cānında menhiyyāt
39. Gōñül gözine nisbet āfitāb-ı Őāhirüñ nūrı
MeŐelā Şemse nisbet zerre ĥiĶ eyler mi tenvīrāt
40. Gōñül 'ilminüñ esrārına vāķıf bī-nihāyetdür
Velī Őāhib-gōñül birdür bu birdendür Őuhūriyyāt
41. Ĥudā Őātında vāĥid olduğı Őābit durur Őāhir
MeŐāhirde daĥı vāĥid durur sırr-ı tecelliyyāt
42. Cihān u cānuñ aşlı bir tecellīdür ĥaberdār ol
Ĥaķīķat bir tecellī ile mevcüddur vücūdiyyāt
43. Tecellīler cihān u cāna 'aŐruñ vāĥidindendür
Cihān ĥaķķına andan iriŐür sırr-ı füyūziyyāt

⁹⁸ Bu beyit A1'de sayfa kenarına başka birisi tarafından eklenmiŐtir.

⁹⁹ Bu beyit A1'de sayfa kenarına başka birisi tarafından eklenmiŐtir.

44. Cihān bir laḫza ‘aşruñ vāhidinsüz pāydār olmaz
Ḥaberdār ol ki ‘aşruñ vāhididür ḫatm u ḫatmiyyāt
45. Güneş nūrı gibi zāhirdür ‘aşruñ vāhidi ḫālā
Görenler gördiler kim ol kişidür ‘ayn-ı ‘ayniyyāt
46. Yüzi şems-i hüviyetdür sözi āyāt-ı ḫikmetdür
Ledünnīdür kelāmu söylemez aḫbār-ı sem‘iyyāt
47. Güzel ḳavli güzel fi’li güzel ḫulḳı bürinmişdür
Ḳabāī şüretidür yoḫ durur nuḫḫuñda şaḫḫiyyāt
48. Fenāfillāḫ maḳāmında bulupdur ol beḳābillāḫ
Ḳamu meşreplere andan irer ḫālāt u zevḳiyyāt
49. Ḳamu cāna anuñ cānından irer feyz-i Rabbanī
Anuñ cānına muḫḫacdur eger mihr eger zerrāt
50. Anuñ cānından aḫz eyler felekde āfitāb nūrı
Anuñ cānından istişmam ider ḳoḫuyı şemmiyyāt
51. Ḥaḫ anı muḳasım erzāk idüpdür iş bu ‘ālemde
Yedinden irişür ḫalka ne deñlü varsa rızḳiyyāt
52. Teḫaddüm itdi zātı vāhidiiyyetde ta‘ayyünde
Bu ‘ālemde anuñ ta‘yīnidür mecmū‘-ı ta‘yīnāt
53. Kemālāt-ı İllāḫī sırrını şerḫ ü beyān itse
Sözinde keşf olur ‘ilm-i ḫaḳāyık ‘ilm-i mermüzāt
54. Gel imdi cānını sen de uyar bu ḫvāb-ı ḡafletden
Arayup kāmili bulmaḫda hergiz itme taḳsīrāt
55. Hüner bulmaḫ degüldür kāmili bilmek durur müşkil
Anı fehm eylemez erbāb-ı ‘aḳliyyāt u naḳliyyāt

56. Bilinmez 'aql-1 cüz'ī ile 'aşruñ vāhidi ey yār
Ki zīrā 'aql-1 cüz'īden kıpar teb'īd ü terzīkāt
57. 'Ukūlūñ reh-nümāsı mūntehāsı 'aql-1 evveldür
'Ukūle 'aql-1 evvelden müyesserdür füyūziyyāt
58. Hābīr ol 'aql-1 'āşir hükminūñ maḥkūmıdır eflāk
İrişür 'aql-1 'āşirden cihāna feyz ü te'sīrāt
59. Hāķīkāt 'aql-1 evvel 'aql-1 'āşir üzre ḥākimdür
Müsemmā 'aql-1 evvel 'aql-1 'āşir oldu ismiyyāt
60. Müsemmādan alur feyzi isimler zāhir ü bāḥın
Olupdur 'aql-1 evvel lübb-i sır ğayrısı kışriyyāt
61. Muşavver 'aql-1 evvelde cemi'i 'ālemūñ 'ilmi
Meşelā 'aql-1 evvel cān bedendür naķş u taşvīrāt
62. Ki 'aşruñ vāhididür 'aql-1 evvel kevn-i cāmī' bil
Mükāşifdür kıamu 'ilminde muzmerdür zāmīriyyāt
63. O bir metn-i metīndür kim anuñ şerḥinde 'ācizdür
Anı şerḥ idemez dil olsa ma'külāt u meşrū'āt
64. Benüm sen 'aql-1 evvel didigüm bil 'aql-1 dānādur
Dil-i dānā nişānidur beyānidur bu mezķūrāt
65. Dil-i dānā kıaçan kim zāt-1 baḥtda olsa müstehlek
Ğanī bizzāt ider iki cihāndan anı keyfiyyāt
66. Kıaçan kim şaḥve gelse söylese her sözde biñ ma'nā
Görinür bir kıılı tefriķ ider nuḥķında tefriķāt
67. Gehī mest ü gehī ayıķ gehī ayıķ gehī fā'ik
Gehī 'āşıķ gehī ma'şūk gehī maķşūd-1 maķşūdāt

68. Gehī şāmit gehī nāṭıķ gehī āḫir gehī sābıķ
Gehī mülḫaķ gehī lāḫıķ gehī manzūr-ı manzūrāt
69. Hemīşe külli yevmin hüve fıṣ-şe'n¹⁰⁰ vaşf-ı ḫālidür
Libāsıdur ḫamu ḫāletde telvīnāt u temkīnāt
70. Mürekkep olmayınca müfredāt idrāke yol bulmaz
Besāciṭ cinsine ḫāşıl degüldür nuṭķ u idrākāt
71. Mürekkeb olmağ için müfredāt devr üzredür dā'im
Bu devrin ḫāşılından cem' olur mecmū'-ı zıddıyyāt
72. Bu ezdād mütteḫid olduķda Ḥaķ zātuñ 'ıyān eyler
Buṭünundan zuhūra meyl ider bī-kemm ü keyfiyyāt
73. 'Anāşır şüretidür çār ismüñ bāṭın u zāhir
Bu çār ismüñ uşülünden olur ḫāşıl u taḫyīnāt
74. Mürīd ü Qādir ü Ḥayy u 'Alīm ḫükmindeür ecsām
Bu dört ismüñ kemālidür görinen ḫükm ü ḫükmiyyāt
75. Cisim cān ile cān cism ile birden oldılar zāhir
Cisim ḫāk ü ṭabī'at cān dinür ecsām u ṭab'ıyyāt
76. Döner ḫāk-i ṭabī'at cism ü cān terkīb olur andan
Mürekkeplikde müdrilikde ḫāşıl derk ü derkiyyāt
77. Ḥaķīķat müdrık ü idrāk ü müdreķ şey'-i vāḫiddür
Nitekim 'aşıķ u ma'suķ u 'aşķ birdür bu tertībāt
78. Dilinde ḫālıķ u maḫluķ u ḫalķ evrād u ezķāruñ
Velī Ḥaķķ ile vāḫid oldı ḫaķķ u ḫalķ u maḫlūkāt

¹⁰⁰ Göklerde ve yerde bulunanlar, (her şeyi) O'ndan isterler. O, her an yeni bir iştedir. Kur'an-ı Kerim, Rahman 55/29.

79. Eger 'ilm ü eger ma'lüm eger 'ālim üçi birdür
Bu birlik içre zāhirdür haqīkat 'ilm ü ma'lümāt
80. Eger müdrik eger müdrek eger derk ü eger idrāk
Bular birdür muġāyir gösterür ta'rīf ü ta'rīfāt
81. Őıfāt esmā zuhūruñ mişālidür bu sözler hep
Kamu zıddıyet-i esmā kemālidür bu tekşirāt
82. Bu sözlerden münezzeh zāt-ı pāk-i Hāzret-i Mevlā
Őıfāt esmādudur ancak bu ta'bīrāt u tavşifāt
83. Mürekkeb müfredāt zāt-ı Hudāda sırr-ı mahfīdür
'İlimden 'ayna gelmekdür bu icmāl u bu tafşilāt
84. Didi Haq kenz-i mahfīyem zuhūrum iktizā itdi
Bilinmemçün sevilmemçün durur bu hubb u hubbiyāt
85. Bu 'ālem hubb-i zātīden zuhūra geldiler taħkīk
Bulara ihtiyār-ı cüz'ī ile oldı teklīfāt
86. Meşıyyet emridür emr-i şırāt-ı müstakīm üzre
Velīkin emr-i teklīfī durur bu şer' ü 'örfiyyāt
87. Cemi'-i 'ālemin 'ilmini 'aqlın eylese ezber
Özini bilmeseñ ol 'ilme dirler zerķ ü zerķiyyāt
88. Özüñde öz özindür 'ālemi böyle gören ey cān
Özüñdür cān-ı 'ālem kıru 'ālem cism ü cismiyyāt
89. Gel imdi sen seni bil sende bul cümle kemālātı
Özüñ bilmez iseñ efsānedür 'ilm-i riyāziyyāt
90. Cihān u cān zemīn ü āsumān hep sende zāhirdür
Senüñle zindedür bu 'aql u fikr u vehm ü hissiyyāt

91. Cihāna ‘illet-i ğāī olan ma‘nā-yı ādemdür
Kamu ma‘nā-yı ādemden alurlar feyz ü ma‘lumāt
92. Cihān ma‘nā-yı ādemsüz kuru resm ü hayāl oldu
Mümāşildür ser-ā-pā bu görinen resm ü resmiyyāt
93. Eger ma‘nā-yı ādemden oğursañ min-ledün ‘ilmüñ
Senüñ ma‘lümüñ olur her ne deñlü varsa ‘ilmiyyāt
94. Zılālāt-ı rumūzāt zāt-ı Bārī oldu bu ‘ālem¹⁰¹
Vücūd-ı muṭlaķā nisbet bu ‘ālem oldu zılliyāt
95. Senüñ sāyen saña nisbet senüñle oldu çün zāhir
Kamunuñ sāyesi şāhiplerine oldu mensübāt
96. Sen olmasañ senüñ sāyen görünmez idi ‘ālemde
Saña tefhīm içündür bil bu tanzīrāt bu temşilāt
97. Şifātından görüñdi zāt-ı Bārī aşikār oldu
Zılāl-i zāt-ı Bārīdür bu mevcūdāt bu maşnū‘āt
98. Senüñ sāyeñ saña nisbet niceyse Hāķķa bu ‘ālem
Hudāvend-i cihānın zıllıdır ‘ubbād u ma‘būdāt
99. İder feyz-i vücūd merbūba bil sırr-ı rubūbiyyet
Rubūbiyyet durur merbūba sırr(en) iden i‘taiyyāt
100. Ki merbūb zā’il olursa rubūbiyyet daḥı zā’il
Olur kalmaz cihān u cān ne taḥtiyyāt ne fevķiyyāt
101. Ki merbūb zā’il olmaz bil rubūbiyyet daḥı olmaz
Rubūbiyyet ile merbūba irmez bir nefes āfāt

¹⁰¹ 94a: Zılālāt-ı rumūzāt zāt-ı Bārī oldu bu ‘ālem: Zılālāt-ı rumūzı zāt-ı Bārīdür bu ‘ālem çün A1

102. Vücūd-ı 'āmadur(ur) merbüb olan 'irfā[n] mezāhirde
Vücūd-ı 'āmasuz bil zāhir olmaz rūy-ı māhiyyāt
103. Ki mahiyyet vücūd-ı 'ām ile mevcūd vü zāhirdür
Vücūd-ı 'ām eger olmasa olmaz ħarf u nuṭṭıyyāt
104. Vücūd-ı 'āma maḥiyyet olan bil Őavt u nuṭṭ oldu
Muhīt-i külli Őey nuṭṭ oldu mevcūd oldu Őavtiyyāt
105. Ṭođınsa iki Şey birbirine zāhir olur āvāz
Őadā bir iki Őeyüñ ictimā'ından olur mir'āt
106. Yaradılmış ne varsa bir Őadādur evvel ü āḫir
Didi küñ ol Őadā oldu yaratıldı bu tekvināt
107. Tekevvün eyledi ol bir Őadādan 'aql u cism ü cān
Őamu ol bir Őadā emrine me'mūr oldu kevnıyyāt
108. Cihān ol bir Őadādan ḫālī olmaz bir nefes ḫālā
Őamu ol bir Őadādan zinde tekŐifāt ve talṭifāt
109. Cihān adın cihāna vaż' iden vehm ü ḫayālındür
Cihān ol bir Őadādur bir Őadādandır bu vaż'ıyyāt
110. Cihān didigüñ ancak bir Őadādur bir işāretdür
Bu remzi fehmi idenler oldılar erbāb-ı tedḫikāt
111. Hüve'l-evvel hüve'l-āḫirdeki hū bir işāretdür
Hemān ol bir işāret nūrıdur Őems ü Őuā'ıyyāt
112. Çekersin ehl-i hū hū hū demek ezkāruñ olmuşdur
Velī hūdan ḫabersizsüñ ki zıkrin oldu lađıyyāt
113. Cihān vechine yazmış Ḥayy u Ḳayyūm eyleyen dir hū
İŐaretle ider hū böyle telmihāt u tebŐirāt

114. Eger bu remzi taḥkīk eyledünse vech-i ‘ālemdē
Mükerremsün mu‘azzezsun senünür ‘izz ü teşrīfāt
115. Ki zīrā Ḥayy u Ḳayyūm sırr-ı ‘ālem sırr-ı ādemdür
Ki Rabbü’l-‘āleminden irişür bu ḥalka maḳsūmāt
116. Oḳı *Elḥamdülillāh*¹⁰² āyetin idrāke irdünse¹⁰³
Ki Raḥman u Raḥīm ‘ālemdür ādemdür müheydiyyāt
117. Ki dinün mālīki vech-i Ḥudādur zāhir ü bāḫın
İbādetler ile cān ile eylerler ‘ubūdiyyāt
118. Dilerler isti‘ānetler irişe Ḥazret-i Ḥaḳdan
Şirāt-ı müstaḳīm üzre iderler ḥamd u şükriyyāt
119. Şirātullāha sür‘at üzre sā‘ī oldılar bunlar
Görürler ‘ālem ü ādemden ayru yok şirāṭiyyāt
120. Bular olmayalar *mağḍūb-i zallīn*¹⁰⁴ zümresinden çün
Ḥalāş oldı tamām oldı bulara devr ü devriyyāt
121. Oḳı bu *Fātiḥa Tefsīrini* kurtul ḍelāletden
Saña lāzım degül şimden gerü telvīḥ ü telvīḥāt
122. Muşarraḥ eyledüm esrār-ı Ḥaḳkı eyledüm ifşā
Ki bundan ḡayrı mümkin mi ola İzāḥ u taşrīḥāt¹⁰⁵
123. Gel imdi eylegil inşāf eger ādemseñ ey ādem
Nen aldum ben senün bu sözler için eylegil işbāt

¹⁰² “*Hamd, Âlemlerin Rabbi, olan Allah'a mahsustur.*” *Kur’ân-ı Kerim, Fatiha 1/2.*

¹⁰³ 116a idrāke: eger idrāke A1

¹⁰⁴ “Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ile; *gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine* değil.” *Kur’ân-ı Kerim, Fatiha 1/6-7.*

¹⁰⁵ Bu beyit A1’de olmayıp sayfa kenarına bir başkası tarafından yazılmıştır.

124. Degilseñ ādem oğlı cinnīlerden olduñ-ısa sen
Saña Allāh belā virsün enīsin ola cinniyāt
125. Behey dīv oğlı n'etdim ben saña sen böyle söylersin
Őuçum yanuñda iylik itdigüm midür di taķşırāt
126. Kilābın 'av'avından kārbāna hīç zarar yoķdur
Üürse oş dimezler her ne deñlü ürse ķelbiyyāt
127. Gel imdi sen de ādem oğlı iseñ iste mīrāsuñ
Saña mīrās olan sırr-ı pederdür ķavl-i fıķhiyyāt
128. Faķīh-i ma'nevīdür kim degülseñ ādem oğlı sen
Senüñ cinnī durur aşluñ virilmez saña mīrāsāt
129. Sen ādem oğlı iseñ dīv ile hīç hem-ser olmazduñ¹⁰⁶
Olurduñ Hızra yoldaş içmez idüñ semm ü semmiyyāt
130. Hıyāt ābın içerdin ķurtulurduñ semm-i ķātilden
Bulurduñ lem-yezāl u lem-yezel tevfiķ ü tevfiķāt
131. Saña ben her ne deñlü i'tibār u iltifāt itsem
Yine cinnīligini cezb ider āhır cibiliyyāt
132. Gerek fehm it gerek itme senüñle sözümüz yoķdur
Sözümüz ķavl-i haķdur Haķ içündür bil bu ķavliyyāt
133. Şu cān kim aña isti'dādı ihsān eyleye ķudret
Haķīķāt fā'il olur cem' olur fi'linde mef'ūlāt
134. Ki Őāni' şun'uña hikmet olupdur fā'il ü ķābil
Cihānda fā'il ü ķābilden izhār oldu maşnū'āt

¹⁰⁶ 129a iseñ: olsañ A2

135. Cihānuñ bāṭını fā'il olupdur zāhiri kâbil
Nikāh-ı ma'nevîden toğdılar ervāh-ı zevciyyāt
136. Nikāhāta nihāyet yok durur bī-ḥadd ü gāyetdür
Ki fā'il ile kâbilden zūhūra geldi mevlūdāt
137. Ṭabāyi' fā'ilāt u çār 'unşur kâbilāt oldı¹⁰⁷
Bularuñ ittihādından toğar eşçār u eşmārāt
138. Biri esfel biri a'lā yer ü gök izdivāc itdi
Yer ü gökden irişdi cümle maḥlūka ğıdāiyyāt
139. Ğıdā şeklinde mer'i oldı ādem şüreti evvel
Ğıdādan ḥāşıl oldı cümle işkālāt u teşkilāt
140. Bu şekliyāt içinde *aḥsen-i taḳvīm* olup ādem
Ṭufeyli oldı ādem şüretinüñ ğayrı taḳvīmāt
141. Egerçi şüretā ādem bu 'ālemden zūhūr itdi
Ḥaḳīkat 'ālem itdi ādeme ta'zīm ü tekrīmāt
142. Cihānı bir şecer farz eyleseñ toḥumıdur ādem
Toḥum sārī durur ol bir toḥumdan oldı eşçārāt
143. Ne cüzdür ol ki oldı küllden efzūn evvel ü āḥir
Ḥaḳīkat külle ol cüzden irişür feyz-i külliyyāt
144. O cüz bil sırr-ı ādemdür cihāna feyz irer andan
Ki külden şüret-i 'ālem k'ider insāna tekbīrāt
145. Egerçi şüret-i ādem saña az görünür ammā
Velikin ma'nī-i ādemde 'ālemdür ḥubābiyyāt

¹⁰⁷ 137a Ṭabāyi' fā'ilāt u çār 'unşur kâbilāt oldı: Ṭabāyi' kâbilāt u çār 'unşur fā'ilāt oldı
A2

146. Cihānuñ zāhiri ekber görünür bātını aşğar
Ki ādem Őüretā aşğar içi kenz-i Şu'ürıyyāt
147. İki āyinedür 'ālem ile ādem ferāsetde
Muqābil birbirine bu ikisi oldı mıŐliyyāt
148. Ğaraz 'ālemden ādemden haqıķat sırr-ı ādemdür
Dil-i insān-ı dānā içredür esrār-ı sırrıyyāt
149. Murād ādem ü 'ālemden olupdur ma'nı-yi ādem
Kılur ma'nā yüzinden secde ol ma'nāya mescūdāt
150. Refi'ü'l-ķadr olan zāt-ı Őerıf ma'nı-i ādemdür
HulāŐā ma'nı-yi ādem durur ğayrısı merfū'āt
151. Haqıķat kıblesi ma'nı-i ādemden kināyetdür
Yüzüñ ol kıbleye tıt kılmasun qalbinde taħrıfāt
152. Bu meydāna ķadem baŐduñ ise tağyır-i vaz' itme
Ki qalbüñ hānesi bı-nür ider ağyār ü tağyırāt
153. İÇi baŐa iletmek varlığından küllı geçmekdür
Giderse varlığuñ hāsıl olur qalbinde terfıhāt
154. NuķūŐ-ı ğayrıdan qalbi mücellā itmek isterseñ
Göñül levhını naķŐ-i Bārı ile eyle tenķıŐāt
155. Ledün 'ilmüñ eger yazmaķ dilerseñ levh-i qalbinde
Göñül levhüñ mücellā it yazılın 'ilm-i terķımāt
156. Hudādan ğayrıya itme nażar cān ile haq-bın ol
Göñülden bir nażarla birlığe ir eyle termıķāt
157. Cigerde hün olan yaşlar gözinden qan gibi aķsun
Vücüduñ Őehrini qana boyandırsın bu termılāt

158. Vücūdından hālāş ol varlıguñ қо Hāq ile Hāq ol
Geçüp dünyādan ‘uqbādan görünsün sırr-ı tervīhāt
159. İki ‘ālemde rāhat bulmaq isterseñ sa‘ādetle
Huzūr ister iseñ terk it zuhūr iste tervīhāt
160. Eger bir kimsenüñ qalbine tohm ekmek dilerseñ sen
Hāqīkat sözlerin çok söyle aña eyle tarvīzāt
161. Eger kim pāk ü şāf itmek dilerseñ t̄alibüñ qalbin
Fenāfillāh maqāmından kelām it ana terdīfāt
162. Ba‘īd olan kişiyi qurba da‘vet itmek isterseñ
Muhaqqıqler kelāmıyla aña sen eyle terhibāt
163. Göñül sırrına vāqıf eylemek ister iseñ hālkı
Teqayyüd eyleme aşlā çoğalsun ehl-i terhīkāt¹⁰⁸
164. Buları fark murād itmek dilerseñ ehl-i tefrīk ol
Mümeyyizlik ile şāhib ‘ayar ol eyle tezbīlāt
165. Müşebbīh kendüyi teşbīh ider aşhāb-ı hālāta
Bürinür şüret-i şūfiyyeyi teşbihde tezkīnāt
166. Bu kez dir Hāq hālīfe itdi hālk üzere benem mürşid
Bu yolda hālkā eyler ol kişi tesvīl ü tesbīlāt¹⁰⁹
167. Şular kim sırr-ı Hākı eylediler gayrıdan mestür
Emīn-i sırr-ı Hālīkdur olardur ehl-i testīrāt
168. Söze şüret viren dilde zebāndur söylenen sözdür
Sözi qāfiye ile söylemekdür aşl-ı tesci‘āt

¹⁰⁸ 163b Teqayyüd eyleme aşlā: Sözi aqılınca söyleş A2

¹⁰⁹ 166b yolda: yoldan A2

169. Sözi nā-maḥrem ile perdeden söyleşmek oldur kim
İderüz perde-birünluğ sözinde dağı teşcīfāt
170. Söz ile ma'niyi cem' eyledüm siḥr-i helāl itdüm
Şalādur ehl-i isti'dāda nuṭqum oldı teşḫīrāt
- 111^b 171. Zamānumda cemi'ā cem' olan erbāb-ı isti'dād
İṭā'at eylediler cümlesi bir veche teşḫīrāt
172. Kaçan söz ile zāhir olsa söz 'arif lisānından
Yanar dillerde ol nār-ı ḥaḳīḳat ile tescīrāt
173. Ḥalāş eyler o nāruñ nūrı isti'dādı varlıđdan
Gider varlığ qalur Ḥaḳ varlığıyla nūr-ı teşḫīhāt¹¹⁰
174. Şerī'atle ḥaḳīḳat sırrını mestūr iderseñ sen
Ḥaḳı Ḥaḳ ile örtersüñ budur ma'nā-yı teşḫīfāt
175. Muḥammed parmağ ile ayı gökde iki şaḳ itdi¹¹¹
Rumüz-ı istivāyı āşikāre itdi teslī'āt
176. Kamunuñ rūḫına rūḫ-ı Muḥammed ibtidā oldı
Anuñçün rūḫ-ı Aḫmedden bulındı sırr-ı teslīfāt¹¹²
177. Muḥammed çün kamer devrinde zāhir oldı dünyāya
Murādına irişüp çarḫ-ı eflāk buldı teskīnāt¹¹³
178. İderseñ göñlüni teslīṭ dil-i insān-ı dānāya
Kamu sādāt-ı şūfiyye bu yüzden itdi teslīṭāt

¹¹⁰ Bu beyit A1'de olmayıp sayfa kenarına bir başkası tarafından yazılmıştır.

¹¹¹ Muḥammed parmağ-ile ayı gördükde iki şaḳ itdi
Murādına irişüp çarḫ-ı eflāk buldı teskīnāt A2

¹¹² Bu beyit A2'de yoktur.

¹¹³ Bu beyit A2'de yoktur. İkinci mısraı A1 175. beyitte mesturdur.

179. Göñül bir dilber-i ‘ālī-cenāpdur ğamzeler eyler
Ki her bir ğamzesinde gizlidür biñ dürlü tesliyyāt
180. Dilinde vird ü zikrin *lā ulḥubbü’l-afilīn*¹¹⁴ olsun
Ki yab yab gitme menzil al bu yoldan itme tesmīḥāt
181. Ṭayan luṭf-ı Hudāya her nefesde iti‘mād eyle
Ḥaḫḫuñ esmāsınuñ āşāridur maḥlūka tesnīdāt
182. Bu esfelden ‘urūc eyle iriş seb‘-i semāvāta
İdüp mi‘rāc-ı rūḥānī irişsün cāna tesnīmāt
183. Ḥadīs-i nefis qarışmasun şaḫın seyr-i sülukuñda
Ḥadīs-i nefis qarışdıḫda seni qor yolda teşvīḫāt
184. Müdām mürşid söziyle her nefes seyr-i sülük eyle
Merātib seyrüñ eyle luṭf-ı Ḥaḫdan iste tesyīrāt
185. Murād-ı nefse virme bir qadem rāh eylegil te’hīr
Şaḫın şābit qadem ol uyma gelsün feyz-i tesvīḫāt
186. Göñül bostānına dā’im gözüñ yaşıñ revān eyle
Aḫıtḡıl gözlerinden qanlı yaşlar eyle tesbīlāt
187. Göñülde āteş-i ‘aşḡ-ı maḥabbet öyle yansun kim
Göñülde māsivayı küllī kül itsün qo teşbībāt
188. Eger cem‘ ile farkı cem‘ idersün ‘aḡl u cānında
Mükemmelsün ‘ulūmında senüñ cem‘ oldı teşrīḫāt
189. Bu nazmumda ḫaḫīkat ‘ilmini cem‘ eyledüm ammā
Ḥaḫīkat mü-be-mü mümkün degüldür ‘ām-ı teşrīḫāt

¹¹⁴ “Üzerine gece bastırınca, bir yıldız gördü: 'Rabb'im budur' dedi. Yıldız batınca da, 'Ben batanları sevmem' dedi.” *Kur’ân-ı Kerim* En’am 6/76.

190. Egerçi Ői'r ile eŐ'ār olur mazmūnı ma'nānuñ
Velī mūmkin degūldūr ola eŐ'ār ile teŐ'irāt
191. Kuvāñı zāhir u bāñın gōñūl Őehrinde cem' ola
Bulup cem'ıyyet-i hāñır biriksün dilde tecmī'āt
192. Kuvāñı cem' idüp cem'ıyyet-i hāñır ile cem' ol
Gōñūl cem' olsa gelmez gōñline Őeyñāni ilķā'at
193. Tecellīsi ile her Şeyi yoķdan var iden ķudret
Buñūnına zuhūruñda ider maħlūķı teħliķāt
194. Ğıdādan öñ ğıdā bir sırr-ı maħfī idi 'ālemde
'Avālimden gūzer itdükde hāsıl itdi taħŐilāt
195. Ma'ādinden nebāta Őoñra hayvāna iriŐdükde
Daħı hayvāndan insāna irişüp buldı taħtīmāt
196. Ğıdā Őekli peder Őūlbünde bir nuñfe olur evvel
Ana raħmine dūŐdükde ider taħŐin u taħŐināt
197. Ğıdā Őeklūñ giyince zerre-vār 'ālemde seyr eyler
Ğıdā nuñfe olur zāhir olur esrār-ı tertilāt
198. Eger sen Hāķķı ādemde Őaleb eylerseñ ey ādem
Hāķķāt ādemi bilmekde diķķat eyle taħdīcāt
199. Bilüp esrār-ı Hāķķı gizlemiŐlerdür mükemmiller
Sōzi remz ile sōylerler iderler hıfz u taħmizāt
200. Ki sūkker ta'am olmaz zāĝa zāĝa cīfedūr ta'am
Ķosañ zāĝ öñine sūkker kaķar burnıla taħvināt
201. Őaķın nā-maħrem ile Őoħbet itme Őırma oturma
Ķoñuz yaĝuñ ħerāĝa yaķma kendūñ itme taħzilāt

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi (öl.22 Rebiü'l-âhir 1065/1 Mart 1655), Kasîde*

Kaşîde-i Bir Bir

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün
(.---/.---/.---/.---)

1. Kıdem bahrinüñ emvâcı gelür bir bir gider bir bir
Bu çarhuñ gerdişiyle devr ider şâm u seher bir bir
2. Cihânı çarhı dollâbı çevürmekden yorulmaz hîç
Tamâmet sırr ider hükmin sürer şems ü kamer bir bir
3. Haķıķat şemsinüñ zerrâtıdır âyâtıdır 'âlem
Bunu böyle bilür böyle görür şâhib-nazar bir bir
4. Bu âdem şüreti bir nuḡfede pinhân idi evvel
İñüp şülb pederinden raḡm-ı mâderden ḡoġar bir bir¹¹⁵
5. Kıdem bahrinde müstaġraķ idi âdem ḡabâb-âsâ
Şadef-veş aġzın açdı söyledi dökdi güher bir bir¹¹⁶
6. Haķıķat maḡla'-ı şems-i hüviyyet ḡalb-i âdemdür
Cihâna nür-ı Yezdânı o maḡla'dan ḡoġar bir bir
7. Bulup bir 'ârifi ihlâş ile ḡalbinde yer itsün
Virür 'ârif saña 'ilm-i ledünniden ḡaber bir bir
8. Dil-i insân-ı dâna çeşme-i âb-ı maḡabbetdür
Özi mizân-ı ḡikmetdür lisânundan aḡar bir bir
9. 'İlimden 'âlem-i 'ayna gelür a'yân-ı 'ilmiyyet
'İyândan 'âlem ü 'ilme yine eyler sefer bir bir
10. Şu'unât-ı İlâhîdür mezâhir esfel ü a'lâ
Mezâhir maḡzarından zâhir olur ḡayr u şer bir bir

¹¹⁵ 4b sülb: sülbi A2

¹¹⁶ 5b aġzın: aġzını A2

11. Cihân mir'ât-ı esmâ vü şifât u zât-ı pāk oldı
Meşiiyetden nümâyân olmada sırr-ı kader bir bir
12. Naẓar kııl 'âleme 'ibret göziyle bir temâşâ kııl
İrişür cân cihânından cihâna nûr u fer bir bir
13. Biri biñ gösteren ezdâd-ı esmâ iktizâsıdur
Her ismüñ iktizâsından irer feyz-i eşer bir bir
14. Mezâhir iktizâsına sebep ezdâd-ı esmâdur¹¹⁷
Kazâ oqlarına cânlar ider gögsüñ siper bir bir
15. Teceddüd üzre enfâs ile bu halk-ı cihân her ân
Kamu şey kendi nev'inüñ libâsını giyer bir bir
16. Ne kapudan ne köpriden geçürdiler ise halkı¹¹⁸
Yine cânlar o kapudan o köpriden geçer bir bir
17. Mezâhirden çün esmâ vü şifâtı âşikâr oldı
Her ismüñ mazharı kendi müsemmâsın arar bir bir
18. Muđillüñ mazharı zîr-i felekde devr ider dâ'im
Devirden kıurtulınca her şifâtdan seyr ider bir bir
19. Şular kim 'ilm-i Hâkda mazhar-ı luft u cemâl oldı
İderler rûhları seb'-i semâvâta güzzer bir bir
20. Kamu zerrât-ı 'âlemden işit innî en-Allah¹¹⁹
Ki her zerre ene'l Hâk nağmesin çengin çalar bir bir
21. Şecer evrâk u eşmâr ile tohmından nihân oldı
Niçe bir tohm miğdarı alup virür semer bir bir

¹¹⁷ 14a iktizâsına: ihtilâsına A1

¹¹⁸ 16a geçürdiler;: getürdiler A2

¹¹⁹ "Muhakkak ben Allahum." Kur'ân-ı Kerim, Kasas 28/30.

22. Şecer tohumında var olması temşile münāsibdür
Mişāl olmasa fehme aķreb olmaz her hūner bir bir
23. Dilinde kātibūñ ma‘nī mücerreddür mürekkebden
Bulur ma‘nī mürekkebden murādına zafer bir bir
24. Gelüp bir kaşrı bünyād itmegi binā murād eyler
Gönülde fikr ile kaşrı yapar saķfın düzer bir bir
25. Fikir zāhir ider kaşrı boyanur taşā toprağa¹²⁰
Yapar taş u kirecle bir sarāy pür sīm ü zer bir bir
26. Senūñ vehmūñde fikrūñ her neyi eyler ise icād
Odur zāhirde şüret bağlayan ey kāmil er bir bir¹²¹
27. Hākuñ ‘ilminde mevcūd idi ‘ulviyyāt u süfliyyāt
‘İlimden ‘ayna geldi çār ‘unşur baħr u ber bir bir
28. Vücūd-ı muṭlaķuñ şānı şu‘ūnından tecellādur
Ki her bir şān-ı nişān bī-nişāna yüz ıutar bir bir
29. Emir āmir olur me‘mūr olur zımn-ı muķayyede
Ki her zerre şu‘ā-ı āfitāb olmaķ diler bir bir
30. Cihān gülzārınuñ her bir key üzre göz açup şebnem
Bahārında hāzānun gösterür ağlar güler bir bir
31. Hezār u şad hezārān sāle ğaddār pīre-zen dehrūñ
Erenler keyd ü kayd u mekr ü āln bildiler bir bir
32. Cihānuñ müstaķil kendi vücūd ile vücūdı yoķ
Mümāşıldür serāba mā şanurlar teşneler bir bir

¹²⁰25a zāhir: izhār A2

¹²¹26b zāhirde: rü’yāda A2

33. Cihān ma'dūm u Hāķ mevcūd u hāķ mefkūd u Hāķ meŐhūd
Kıdem bārānı ķaķre ķaķre hāķ ũzre yağar bir bir
34. Dũzilmiş neyde sũrāhlar Őaf olmiŐ munķazır nefhā
Nefes urduķķa neyzen zāhir olur nağmeler bir bir
35. Ğaniyy ũ muķlak idi ğayb idi neyzende her nağme
Göründi ney vücūdından açıldı perdeler bir bir
36. Nefes neyden göründi āŐikār itdi maķāmātuñ
Nevā 'uŐŐāķ 'acem nikrīz murabbā' oldılar bir bir
37. Neyũñ sũrāhlarına neyzenũñ parmaķları urdı
Olup yegāh dũğāh zengũleye yol buldılar bir bir
38. Müberķa' bũselik ũ hũzni gerdāniye vũ māhũr
İrer neyzen deminden zāhir olur ķalğular bir bir
39. İrer feyz-i vücūd a'yān-ı esmādan ķamu hāķķa
'Adem mevcūd ile mevcūd olur 'ayna dŕner bir bir
40. Vũcūd hāyr u 'adem Őer olduğı esrāra vāķıf ol
'Adem imķāna imķān vācibe devrān ider bir bir
41. Vũcūd-ı muķlaķuñ 'ilminde mevcūd idi mevcūdāt
'İlimden 'ayn olup esmā libāsnı ğıydiler bir bir
42. Maķāmāt neyzenũñ 'ilmũñde neyden āŐikār oldu
Neye parmaķların neyzen Őokundursa öter bir bir
43. 'İlim ol neyzenũñ ney mazharında 'ilm-i 'ayn oldu
Mezāhirden zuhũr-ı Hāķķa her ism oldu pũr bir bir
44. Yed-i beyzā ile Mũsā ğibi zāhir olan Őağsuñ
İriŐũr cānına nār-ı tecellīden Şerer bir bir

45. Göründi vech-i zāt-ı pāk-i Hāḡ mecmū‘-ı esmādan
Mezāhirden zuhūr-ı Hāḡḡa her ism oldu dūr bir bir
46. Şıfāt-esmāsı zāhir oldu mir’āt-ı mezāhirden
Şıfātından göründi zāt-ı pākı gördiler bir bir
47. Çü bildüñ neyzenüñ ney mażharında ‘ilm-i ‘ayn oldu
Meşelā bir nefesden oldu zinde mürdeler bir bir
48. Gelür ğayb-ı mecālīden mecālīde olur zāhir
Mecālīden yine ğayb-ı mecālīye gider bir bir
49. Şıfāt u zātuña maşdar olupdur ‘ālem u ādem
Çıkar ‘ālemden ādem ‘ālem ādemden çıkar bir bir
50. Gehī ‘ālem olur ādem gehī ādem olur ‘ālem
Bu minvāl üzre ‘ālem ādem olur devr ider bir bir
51. Ne ādemsüz olur ‘ālem ne ‘ālemsüz olur ādem
Bu tertīb ü bu ḡikmet üzre Hāḡ ḡükmin sürer bir bir
52. Eger ādem kemālīdür vü ger ‘ālem cemālīdür
İki āyīnedür birbirine eyler nażar bir bir
53. Kıdem nūrı ‘adem āyīnesinden āşikār oldu
Kitāb oldu ḡadīme her varaḡ her berk ü ber bir bir
54. ‘Ulüvv-i şān ile ādem muḡābil oldu eflāke
ḡisāb eyler dil olmuş her ḡılı encüm şayar bir bir
55. Kıdem bārānı yaḡduḡça ‘adem gülzāruña düpdüz
Cihānı sebze-zār eyler güler güller biter bir bir¹²²

¹²² 55b güler: - A2

56. Nefes nefh eyledi ecsāda Hāķ ğayb-ı hüviyyetden
Kamu ol bir nefesden ğayy olur murğān uğar bir bir
57. Bu eŐyā cinsli cinsiyle ęün iŐrāf-ı ma'ānidür
Açılsa nuęķa gelse söylese dürler döker bir bir
58. Mezāhir ğoķķalar her ğoķķa bir genc-i İlähīdür
Kemālullāhu her bir ğoķķa kendünde sezer bir bir
59. Őıfāt-ı Hāķ durur ğülzār-ı 'ālem ğoŐ terennüm kıł
Güle 'āŐık olup mestāne bülbüller öter bir bir
60. Bu bāğuñ ğülleri bülbülleridür evliyāullāh
Gelüp bu 'ālem-i mülke ğonar bir bir ğoğer bir bir
61. 'Adem āyīnesinden ādemüñ 'aksi durur 'ālem
Gözidür 'ālemüñ ādem o ğöz ile bağar bir bir
62. Vücüdüñ zerresin Şemse ulaŐdur Şems ile Şems ol
GüneŐ zerrātını nūr ile aŐlına her dem ęeker bir bir¹²³
63. Ne ismüñ ğükmine maĥküm iseñ evvel ü āĥirde
'İyān bil kim ol ismüñ ğükmi ğālinden Şorar bir bir
64. Hāķuñ baĥŐāyiŐi ğalk üzre 'aŐruñ vāhidindendür
Cihāna raĥmet ü raĥmān o maŐhardan toğar bir bir
65. Bu ğaflet uyĥusından öldüği vaķtüñ uyanur ğalk
Görürler maĥŐer olmuş hep bilürler kendüler bir bir
66. Ne kesb itdise cān kesb itdüği Şüret olur cāna
O Şüretten ğalāŐ olunca maĥŐerde yiler bir bir

¹²³ 62b nūr ile aŐlına: nūr aŐlına her dem A1

67. Enāniyyet ile gögsin gerenler rüz-ı maḥşerde
 Kıyāmetde olup her birisin bir cān-aver bir bir¹²⁴
68. Bu şüret içre maḥbūs olduḡuñ hiss eyleyüp bunlar
 Diyeler nāliş-i feryād idüp *eyne'l-meferr*¹²⁵ bir bir
69. Olar kim ‘ālem-i dūnyāda taḥşīl-i kemāl itdi
 Sa‘ādetle bekā mülküñ idündiler maḡarr bir bir
70. Bu neş’etde cenāb-ı zāt-ı pāka oldılar vāşıl
 Bekā ba‘de’l-fenā cāmuñı nūş eyler bular bir bir
71. Tarīḡ-i Ḥaḡda bunlara bir adumdur iki ‘ālem
 Ser-ā-pā aṡılup deryā-yı tevḥīde ṡalar bir bir
72. Ḥuzūr-ı ḡalb ile bunlar teveccüh üzredür dā’im
 ‘Ulūhiyyet cenābına göñül yüzün düşer bir bir
73. Ulūhiyyet işiḡüñ yaşdanurlar ḡarḡ cihānında
 Münāfıḡlar bularuñ ḡatline dendān biler bir bir
74. Müdām-ı mest olan keyfiyyet-i maḥhüdeden her ān
 Ḥavāṡır seddinüñ Yeḡcüc ü Meḡcücün ḡırar bir bir
75. Geḡüp bu küfr ü inkār ‘āleminden irdiler ḡurba
 Civār-ı Ḥāzret-i Ḥaḡda olurlar mu‘teber bir bir
76. Ḳoyup varlıḡlarını geḡdiler dūnyādan ‘uḡbādan
 Bular mevt-i irādīyle ölüp dirildiler bir bir
77. Kerāmāta küşüfāta muḡayyed olmadı bunlar
 Maḡabbet şem‘üne pervānelerdür per yaḡar bir bir

¹²⁴ 67b Kıyāmetde: Kıyāfetde A2

¹²⁵ “Gözler kamaştığı, ay karanlığa gömüldüğü, güneş ve ay bir araya getirildiği zaman, o gün insan kaçış nereye diyecektir.” *Kur’ân-ı Kerim*, Kıyamet 75/10.

78. Degül sâhilde bunlar ğarķ-ı deryâ-yı haķıķatdür
Bular bu baħr u bî-ħadd ü nihâyetde yüzer bir bir
79. Müdâmî lâ-yezâl u lem-yezel ħamrin maħabbetden
Tolu peymânelerle nûş idüp bunlar ķanar bir bir
80. Bular ser-mest ü ħayrân bezm-i vaħdetde olup yek-renk
Tolular ķaldırup birbirine tolu şunar bir bir
81. Kıdem baħrinde ‘arifler şinâverlükler eylerler
Bu baħrüñ dürlerin nazm eyleyüp bunlar dizer bir bir
82. Kıdem baħrinde müstağraķ olurlar bî-ser ü bî-pâ
Ĥaķıķat dürlerüñ bunlar bu deryâdan dürer bir bir
83. Cihân mir’ât-ı veche zât-ı pāk-i Kırdigâr oldı¹²⁶
Görürler vech-i Ĥaķķı bî-başıret bî-başar bir bir
84. Ne vādiden sülük itdi ise sādât-ı şüfiye
Yine pîr olan cânlar o vādide gider bir bir
85. Dilerseñ âdeme Ĥaķ di dilerseñ Ĥaķķa âdem di
Dilerseñ sırruñı fâş itme çekme derd-i ser bir bir
86. Ĥaķıķat âdemiyeñ sen *ħüve’l-Ĥaķ* di *ene’l- Ĥaķ* di
Bu ma’nâyı bilenler bildiler şehd u şeker bir bir¹²⁷
87. Bu taħķıķı *Füşüs*ında dimüşdür Şeyħ Muħyiddîn
Ki Ĥaķ zâhirdür ‘âlemde vü ħalk mestüreler bir bir

¹²⁶ 83a veche: - A2

¹²⁷ Bu beyit sayfa kenarında olup muhtemelen yazmaya sahip olan başka bir şahıs tarafından yazılarak buraya gireceği belirtilmiştir. Diğer nüshalardan durumu kontrol ettiğimizde (Msl. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Yz 860 numaralı nüsha varak: 61^b) yazmadaki bu beyitin olması gereken yere derc edildiğini görüyoruz.

88. Velī zātı münezzehdür bu sözlerden haberdâr ol
 Hâkuñ zātı şîfâtından görünür bî-başar bir bir
89. Şîfâtı dağı zâtından görünür bî-men ü bî-mâ
 ‘Akıdın mışr-ı dilde böyledür göster hüner bir bir
90. Bu nazmuñ vaşf idüp âdem didüğü rûh-ı Ahmeddür
 Anuñ rûhından istimdâd iderler rûhlar bir bir
91. Dil-i dānā Muḥammed nūrına âyîne düşmişdür
 Kāmu âyîneler andan alurlar behrever bir bir
92. Bu ‘âlem ‘ilm-i Hâkkuñ şüret-i ma’lûmıdur yek-bâr
 ‘Ayāna görmek isterseñ cihāna kıl nazar bir bir
93. Kitābîdür kāmı ‘âlem Hudānuñ ma’nîsi âdem
 Yine kendü kitābını açar bir bir kâpar bir bir
94. Nefes-hâ-yı hüviyyet cem‘-i enfās-ı zarūriyyet
 Cihāna feyz-i Hâk rahmet nesîmüñden eser bir bir
95. Hâyât olan bu şüretlerde enfās-ı İlahîdür
 Nefes girdükçe çıkdıkça biri birin sürer bir bir
96. Kemāl-i âdemüñ vaşfuñ mücellid bir kitāb itsem
 Degüldür kâbil ü ihşâ eger biñ biñ eger bir bir
97. Şular kim âdemüz dirler ḥakâyık bahşin eylerler
 Görinür dillerinde niçe yüz biñ dīvler bir bir
98. Sen anı kendine itme kıyās inleyi bağ ürme
 Üürse oş dimezler it ürür kârbân geçer bir bir
99. Şîfât-ı âdeme irmek için devrân döner durmaz
 Kuvā-yı ‘âlem âdem olmağ ister devr ider bir bir

100. Zamānuñ bāṭını māhiyyeti bil ān-ı dā'imdür
Bu çarḥ dollābı ṭurmaz ān-ı dā'imden döner bir bir
101. Vücūduñ bāṭını vaḥdet olupdur zāhiri keşret
Vuşul vaḥdet faşıl keşret olupdur ey beşer bir bir
102. Faşıl keşretde vaḥdet inḳılābınuñ zuhūrıdır
Ḳamu zıddiyet-i esmā müsem mādan iner bir bir
103. Vuşul keşretde vaḥdet ittiḥādınıñ buṭūnıdır
Buṭūnı baḥrinüñ emvācı keşretten şorar bir bir
104. Buṭūnuñdan zuhūra şubḥ-ı şādık gibi toğduñ sen
Bu 'ömrüñ nev-bahārı gülleri her dem şolar bir bir
105. Ḳırā'at olunur *seb'al-meşāni*¹²⁸ vech-i ādemde
Dil-i ādemde ḳudret kātibi ḥikmet yazar bir bir
106. Ta'ayyün lā-ta'ayyünden görüñdi vāḥidiyyetden
Mürāyā nūrına eşyā mufaşşal muḥtasar bir bir
107. Vücūd-ı ādemi arz-ı ḳıyāmetde ḳamu eşyā
O günde ādemī cürmüne cem' olur şıḡar bir bir
108. *Li-yevmi'l-cem*¹²⁹ olan arz-ı ḳıyāmet rüz-ı ādemdür
Yed-i ḳudret o günde 'adl ile ḥalkı alur bir bir
109. Nefes girdükde berd i'tā ider çıḳduḳda ḥarr inşā
Bu üslūbuñ uşulünden olur māder peder bir bir

¹²⁸ "Andolsun, biz sana *tekrarlanan yedi âyeti* ve büyük Kur'ân'ı verdik." *Kur'ân-ı Kerim*, Hicr 15/87.

¹²⁹ " *Toplanma vakti için Allah'ın sizi toplayacağı günü düşün. O gün aldanışın ortaya çıkacağı gündür. Kim Allah'a inanır ve salih amel işlerse, Allah onun kötülüklerini örter ve onu içinden ırmaklar akan, ebedî kalacakları cennetlere sokar. İşte bu büyük başarıdır.*" *Kur'ân-ı Kerim*, Tegâbun 64/9.

110. Ne ümmüñ mevçınından ‘āleme çıkdı ise eţfāl¹³⁰
O ümmüñ şīrine ‘aşık olup özler emer bir bir
111. Nefes sür‘atde ta‘ķīb üzredür girmekde çıkmakda
Uşulidür hayātuñ her nefesde berd ü ħarr bir bir
112. Cihān maĥlūķınıñ ervāhıdur enfās-ı Raĥmānī
Ķamu envā‘-ı ecsād her nefes muĥtażar bir bir¹³¹
113. Mezāhirde kimisi bī-ĥaberdür her nefes Ħaĥdan
Kimisi her nefes Rūĥu‘l-Ķudūsle biñ yaşar bir bir
114. Tecelliyle nefes ursa nefes bād-ı hüviyyetden
Gönül bahri Ķamu gevherlerüñ taşra aţar bir bir
115. Olan keşret niķābından cemāl-i vahdete nāzır
Görür ol pertev-i şems-i ĥaķīkatden şerer bir bir
116. Müsemması nefesdür ism-i ĥayyüñ ey nefes-zāde
Nefes üzre misāfirler durur ĥalk u beşer bir bir
117. Se mevlüd dört ŧabī‘at çār ‘unşur nüĥ felek yek-bār
Ķamu ol bir nefes ĥükmiyle seyr eyler güzer bir bir
118. Ħaķuñ ‘ilminde müstaĥraķ idüñ meyl eyledüñ ‘ayna
Feleklerden geçüp esfelde seyr itdüñ Ķamer bir bir
119. Ma‘ādinden nebāta şoñra ĥayvāna irişdüñ sen
Nihāyet ādeme irince çok çekdüñ ĥaţar bir bir¹³²
120. Çü geldüñ ādeme gördüñ kıyāmet ķāmete ŧurmuş
Düşüp endāmuña lerze ider ‘uzvuñ hazer bir bir

¹³⁰ Bu beyit A1’de sayfa kenarına başka birisi tarafından yazılmıştır.

¹³¹ Bu beyit A1’de sayfa kenarına başka birisi tarafından yazılmıştır.

¹³² 119b Nihāyet: Nihād-ı A2

121. Tıfıl olduğ yigit olduğ ıocalduğ za'fa yüz tıtduğ
Bu hāletlerde gezdüğ eyledüğ yüz biğ zarar bir bir
122. 'Avālümden güzer kılduğ irişdüğ vech-i insāna
Göñül mir'ātına biđ fikr ile virdüğ keder bir bir
123. Ne toğm ekdi ise 'abd-i mükellef arz-ı dünyāda
O toğmuğ hāşılın rüz-ı kıyāmetde biçer bir bir
124. Göñül bostānı eřcārını besle eřk-i çeřmüñle
Cihān bāđına yağmayınca yir virmez mağarr bir bir
125. Mağabbet toğmını cān ile perverde iden 'ārif
Birine biđ alur ol toğmı göñline eker bir bir
126. Vücüduğ zāhiri vü bāđını cem' i durur 'ālem
Bu cem'ıyyet buđunuđdan zuhūrını sürer bir bir
127. İki kaşuğ kemānı *kābe kavseyn*¹³³üñ niřānidur
Ene'l-Hağ dir gözüğ merdümleri kirpik ıapar bir bir
128. Şu'ā'-ı Şems-i zātı bađt-ı Şarf vechüñde zāhirdür
Cihāna nūr-ı Yezdānı yüzüñden bildürür bir bir
129. Şu'ünātında feyz ü fazlını görmek iıün zātı
Mezāhir nev'ine keşret libāsını keser bir bir
130. Görinür vech-i zāt-ı pāk-ı Hağ keşret libāsından
Karīn-i luğf olan cānlar celālinden ıaıar bir bir
131. Bu 'ālemden tekebbür nerdübānından inen cānlar
O 'ālemdede tereffü' nerdübānına biner bir bir

¹³³ " (Peygambere olan *mesafesi*) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu." *Kur'ān-ı Kerim*, Necm 53/9.

132. Gök altı yeryüzi revzenleri bî-ḥadd u biñ olsa
Her eve revzeninden āfitāb pertev şalar bir bir
133. Kāmu evler yıkılsa yire geçse tār u mār olsa
Şu‘ā‘-ı şemse noḳşān gelemes zerre kadar bir bir
134. Metā‘ ma‘rifetiyle kārbān-ı lā-mekān geldi
Bu çārsū-yı ‘anāşırda cevāhirlers şatar bir bir
135. Kāmu a‘māl u ef‘ālūñ bu evde deftere aldı
Bu evde yazdığı defterleri bir gün dürer bir bir
136. ‘ıyandan ön düğümlerle döğülmüş bāḫn-ı eşyā
Zuhūrı devri geldükde yed-i ḳudret çözer bir bir
137. Kemāle irmege devrin tamām itmek gerek her şey
Kāmu nā-puḫteler devrin tamām idüp bişer bir bir
138. Daḫı Ādem Şafī ḫāḳ olmadan evvel gelen cānlar¹³⁴
Mürekkēb olmadılar müfredātda ḳaldılar bir bir
139. Murād evvel giden cānlar dimek remz ü işāretdür
Mürekkēb müfredāta ‘ilm-i ‘ayna yüz tūtar bir bir
140. Şu cānlar kim kemāle irmeden yüz ḳoya tūpraḡa
O gün *yā leyteni küntü tūrabā*¹³⁵ diyeler bir bir
141. Bir emre munḫāzırlardur bu ‘ulviyyāt u süfliyyāt
Bular ḳulluḳcılardur bir birin işe şalar bir bir
142. *Ḥakīm* ismi bu ḫikmet üzre devr eyler feleklerde
Kāmu devri Zuḫal devri bu ḫükme üzre döner bir bir

¹³⁴ 138a gelen: giden A2

¹³⁵“Şüphesiz biz sizi, kişinin önceden elleriyle yaptıklarına bakacağı ve inkarcının, ‘Keşke toprak olaydım!’ diyeceği günde gerçekleşecek olan yakın bir azaba karşı uyardık.” *Kur’ân-ı Kerim*, Nebe 78/40.

143. Zühālı devri tamām olduğda terkibe gelür bular
Ser-ā-ser āŐikār olur niķābını aĉar bir bir
144. Ne kim nefsi'l-emirdür ol dinür ol söylenür ol gün
İkilik naķşını ol günde levhinden siler bir bir
145. Nihān olur zuhūrı ism-i zāhir ism-i bātında
Bu dünya didigün 'uķbā görünür ser-be-ser bir bir
146. Girenler cennet-i zāta olurlar dā'imü'l-bāķi
'Azāb-ı bu'd-ı ĥarmanıyla maĥcūblar yanar bir bir
147. Şu sālikler ki zāt-ı Ĥaķķı Hādide ider işbāt
Ba'ıd olmaz bular yol erleridür yol arar bir bir
148. Şu 'ārifler ki zāt-ı Ĥaķķı zātuñda görür yeksān
Muĥaķķiķler durur bunlar ki kılı kırķ yarar bir bir
149. Mükemmel mazharuñda zāt-ı Bārī 'ayn-ı zātumdur
Mükemmelde ķamu esmāyı zāt-ı cem' ider bir bir
150. Dil-i dānāda zātı sırr-ı zātum 'ayn-ı zātumdur
Merātib üzre esmā zātına āyīneler bir bir
151. İŐit Rūĥu'l-Ĥudüsle zinde demden ādemüñ 'ilmüñ
Dürüst idrāk ile fehm eyle zaḅt eyle ne dir bir bir
152. 'İlimden 'ayna gelmiŐ her ne deñlü var ise eŐyā
Cemi'isi Őaleb-kāruñ saña irmek diler bir bir
153. 'İlimden 'ayna isti'dād ile nāzil olan cānlar
Neferlik eyleyüp eñ Őoñ olupdur ser-nefer bir bir
154. Vücūduñdur vücūd-ı 'ālemeyne 'illet-i gāı
Ĥamu ma'lūm olanlar feyzi senden aldılar bir bir

155. Cemî'î i'tikâdâtıñ heyûlâsı durur 'ârif
Özine ne şanursa cümleye anı şanar bir bir
156. Ki cāmî cümlelük cem'ıyyet itdi kevn-i cāmî'de
Hayât âbın şusuzlar kevn-i cāmî'den içer bir bir
157. Cihân deyrinde eşnâma baķup döndürme yüz zâhid
Vücûhât-ı İlähîdür dir 'ârifler şapar bir bir
158. Bu baķrûñ oynamasından kabarcıķlar olur peydâ
Yine diñlenmesinden ol kabarcıķlar biter bir bir
159. 'Ayân oldı ledün 'ilmi Hızır dervîş lisânından
Aña beñzer ki Nil ırmağı her yılda şaşar bir bir
160. Eger ser-çeşme-i âb-ı hayâta irmek isterseñ
Zamānuñ Hızırınuñ pâyına başın eyle yer bir bir

Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi (öl.22 Rebiü'l-âhir 1065/1 Mart 1655),Kasîde*

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün
(.---/.---/.---/.---)

1. Şu'ünâtında zâti zâtını pinhân ider bir bir
Cemâlin dîde-i 'ıyân ile seyrân ider bir bir
2. 'Adem âyînesinde vâcib ü mümkin olur zâhir
Vücûdî mümkin feyzi vücûd ihsân ider bir bir
3. 'Adem mümkin yüzinden vâcibe muţlađ muzâf olsa
Cemi'î emr hâzır Şüreti insân ider bir bir
4. 'İyân bil âdeme dört nesne hâsıldur bu Şüretde
Dağı dört nefh-i Őûr nevbet çalar lerzân ider bir bir
5. Dağı ölmek dirilmek dördür erkân-ı âdemde
Bu dört ölmek dirilmek rütbesin rüchân ider bir bir
6. Olur ilk neş'ede ol Şüret-i eşyâ ile zinde
Őabâyi'den olur mürde ten ü bî-cân ider bir bir
7. İkinci neş'ede ol Őab'-ı eşyâdan olur zinde
Olupdur haşŞa-i eşyâdan istîzân ider bir bir
8. Őabâyi'den üçüncü neş'ede mürde olur âdem
Dirilür haşŞa-i eşyâdan istihsân ider bir bir
9. Bu demde haşŞa-i eşyâ kalur mürde olur âdem
Hağâyıkla dirilür her nefes bir cân ider bir bir
10. Gelür dördüncü neş'e pes hağâyıkla olur zinde
Hağâyık âşikâr olur iŐûñ âsân ider bir bir

* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 1089, 122^b-124^b (A1),
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 860, 64^a-65^b (A2).

11. Olur ilk neş'esinde bil yol eri ilk uyğudan peydâ¹³⁶
Gözi gördüğünü öz özine erkân ider bir bir
12. İki uyğudan uyanur ikinci neş'ede sâlik
Ṭabāyi' 'âlemini baħr u bî-pāyān ider bir bir
13. Üçüncü neş'ede üç uyğudan bîdār olur 'arîf
İrişür haşşa-i eşyāya luṭf-erzān ider bir bir
14. Tamām dördüncü neş'ede olur dört uyğudan bîdār
Kemāli ādemüñ zāhir olur dîvān ider bir bir
15. Bu bîdārлықdan evvel her ne bildi her ne gördiyse
Ol evvel bildiği gördiğünü nokşān ider bir bir
16. Ne vech ile taşavvur itmiş idiye Hāķı evvel
Ġalaṭ eyledüğüñ yanıldığüñ iz'ān ider bir bir
17. Neliksiz niteliksiz Hāķ niceye zāhir olduķda
Velīnün bir ķılın biñ Mūsī-i 'İmrān ider bir bir
18. Her ismüñ mazharından zātını görmek için zātı
Cihān mir'ātını āyīne-i Sübhān ider bir bir
19. Bunı bil kim vücūd-ı vāhidüñ şüretleri çokdur
Bu şüretlerde esmāsı ile cevlān ider bir bir
20. Ṭabāyi' encüm ü eflāk dört 'unşurla üç mevlüd
Kemāle irmege sâlik olup devrān ider bir bir
21. Kemāli bu seferde bunların insāna irmekdür
İrüp insāna mi'rāc itdigün ĩķān ider bir bir

¹³⁶ 11a bil yol eri ilk uyğudan peydā: o ile bil kim yol eri ol A1

22. Bu mevcūdāt vücūd-ı vāhıde āyīneler oldı
Görür āyīnelerde kendini tābān ider bir bir
23. Velī insān-ı dānāda kemāliyle görür kendin
Cemālin vü kemālin ādeme erzān ider bir bir
24. Eger esmā eger eşyā eger Şüret eger ma'nā
Őamusı ādeme irmek için pūyān ider bir bir
25. Bu Őüretler cemālinüñ zuhūrına maħallerdür
Görinür bu maħallerden kerem-rīzān ider bir bir
26. Bu mażharlar Őıfātınüñ zuhūrına merātıbdür
Meżāhirde görinür ĥükmini fermān ider bir bir
27. Vücūd-ı vāhid-i Hāķ *ķul hüvellāhu eħad*¹³⁷ birdür
Bu birden zāhir oldılar ķamu elvān ider bir bir
28. Vücūduñ zāhiri var bātını var ey cihān-ārā
Buñınunuñ zuhūridur cihān imkān ider bir bir
29. Vücūd-ı vāhidüñ bil zāhiridür 'ālem-i ecsād
Heyülā 'ālem-i ecsām ķuru ebdān ider bir bir
30. Vücūduñ bil ĥaķīķat bātınıdur 'ālem-i ervāħ
Vücūd taħtdur 'ālem varlıđuñ yeksān ider bir bir
31. Muķayyed üzredür ecsām u ervāħ cān-ı ādemde
Biri birinden ayrılmaz ziyā raħşān ider bir bir
32. Hāķīķat 'ālem ü ecsāma mebde' cevher-i ĥāķdur
Đamuya müste'ardur raħmet ü raħmān ider bir bir

¹³⁷ "De ki: O, Allah'tır, bir tektir." Kur'ân-ı Kerim, İhlās 112/1.

33. Bunı bil ‘âlem-i ervâha mebde’ tab‘-ı hâk oldı
Birikdi tab‘-ı hâk u cevher-i hâk kân ider bir bir
34. Merâtib üzre devrân eyleyen hâk-i tabi‘atdür
Şu‘ünâtında her bir şânu yüz biñ şân ider bir bir
35. O deñlü devr ider hâk-i tabi‘at ân-ı dâ’imde
Cihân eşyâsını var eyleyüp bir ân ider bir bir
36. Bu çarhuñ dönmesinden yapılır hep şüret-i insân
Görür insân göziyle yüzini lem‘ân ider bir bir
37. Kemâle irişür devr itmesi sâkin olur anuñ
Bu kez insânda kâmil olmağa gerdân ider bir bir
38. Bozulduğda beden şüret qarışur cevher-i hâke
İrişür dañı tab‘-ı hâke iñminân ider bir bir
39. Bu minvâl üzre varup gelmesi tekrâr olur anuñ
Ki her varmağda gelmekde yolın çendân ider bir bir
40. Vü her bâr kim merâtible ‘ilimden ‘ayna yüz çutsa
Olur şoñra geliş evvel geliş cem‘ân ider bir bir
41. Eger bir kûzeyi biñ kez deñizden kimse çoldursa
Yine deryâya dökse çatresin ‘ummân ider bir bir
42. Yine ol kûzeyi bir nevbet-i âhirde çoldursa
O şoñra nevbeti evvel olur cünbân ider bir bir
43. Ma-şaşal cism-i insân rûh-ı insân bâtın u zâhir
Me‘âd ü mebde’-i hâk-ı tabi‘at şân ider bir bir
44. Leţâfetle tabâyi‘ ‘âlemine yol bulan cânlar
Keşâfetden leţâfet mülkine perrân ider bir bir

45. Bu sözden añlanan bu tã'ife hađđe'l-yağın Hađđı
Bilüp bildürdiler 'ārif olan imān ider bir bir
46. Bunı bil gāhi eczā kendi külline rücū' eyler
Vü gāhī küll girü eczāsını zīŐān ider bir bir
47. Őamu nev'üñ nihādı cüzler oldı küllini özler
Ki her cüz kendi küllin keffe-i mīzān ider bir bir
48. Cihān eşyāsı eczā küll netīce vech-i ādemdür
Ki her cüz kendi küllin kendine bürhān ider bir bir
49. 'İlimdür Şüreti ma'lül görünür vech-i 'ālemde
Ki her cüz kendi kendin zıkrını ezkār ider bir bir¹³⁸

¹³⁸ Bu beyit A2'de yoktur.

**Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi (öl.22 Rebiü'l-âhir 1065/1 Mart 1655),
Kasîde***

Diger Bir Bir

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün
(.---/.---/.---/.---)

1. Tecellîsi ile her şeyi yokdan var ider bir bir
Buğünundan zühûrın isteyüp izhâr ider bir bir
2. Ğıdâdan öñ ğıdâ bir sırr-ı ma'ıfî idi 'âlemde
'Avâlimden güzêr eyler gezer tekrâr ider bir bir
3. Ma'âdinden nebâta soñra hayvâna irişür ol
İrer hayvândan insâna görür güftâr ider bir bir
4. Ğıdâ şekli peder şülbinde bir nuṭfe idi evvel
Ana rahîmine düşdükde müdevver dâr ider bir bir
5. Ğıdâ şeklin giyince zerreler 'âlemde seyr eyler
Ğıdâ zerrâtını terkîb idüp dîdâr ider bir bir
6. Buğünü 'illet oldı cümle şeyüñ zâhiri ma'lûl
Buğünü zâhirin hıfz eyleyüp hem-vâr ider bir bir
7. 'İlimdür şüret-i ma'lûm görünür vech-i 'âlemde
Ki her şey kendi kendi zikrini ezkâr ider bir bir

* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 1089, 125^a-125^b (A1);
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 860, 63^b-64^a (A2).

**Oğlan Şeyh İbrāhım Efendi (öl.22 Rebiü'l-âhir 1065/1 Mart 1655),
Kasıde***

Kaşıde-i İbrāhım Efendi

Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

(--./--./--./--.)

1. Hāk der ki kenz-i maħfiyem 'ālemde pinhān olmuşam
Zātum münezzehdür velī ismümle insān olmuřam¹³⁹
2. Zātum ile zātumdayum vaşfumla 'āyātumdayum
Şun'umla işbātumdayum hem cism ü hem cān olmuşam
3. Sözlerde söz olan benem özlerde öz olan benem
Gözlerde göz olan benem kim 'ayn-ı 'ıyān olmuşam
4. Müdrik olan müdrek olan hem derk ü hem idrāk olan
Hem çarħ u hem eflāk olan gerdūnda gerdān olmuřam
5. Evvel benem āhir benem bātin benem zāhir benem
Hem işlere kādır benem her derde dermān olmuşam
6. Geh müfredāt içre nihān gāhī mürekkebe 'ıyān
Geh bī-niřānum geh niřān geh dehr ü ezmān olmuşam
7. Göklerde geh çarħ ururam geh yeryüzünde yürürem
Geh görmezem gāh görürem geh ıop u çevgān olmuşam
8. Geh pādiřāhem geh gedā geh pür-ğamam geh pür-řafā
Geh Bu Cehil geh Muřafā geh Őır-i Yezdān olmuşam
9. Gāhī vücūd-ı muılaķam gāhī muķayyed mefluķam¹⁴⁰
Geh müfredātda sāriyem geh çār-ı erkān olmuşam
10. Geh Ādem ü Hāvva benem geh Hızır ile Mūsā benem
Geh Meryem ü 'İsā benem çārmıħda sūzān olmuřam

* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dıvān* Yz. 1089, 125^b-131^b (A1);
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dıvān* Yz. 860, 66^b-70^a (A2).

¹³⁹ 1b ismümle: cismümle A2

¹⁴⁰ 9a mefluķam: olmuşam A2

11. Ol zāt-ı pākem kim amu zāhir benümle mū-be-mū
Bu sırrı fehmi itmez ‘amū ‘ayāna sulān olmuam
12. ‘Ālem benem ādem benem her ism ile hem-dem benem
Her Őrete marem benem her cisme mihmān olmuam
13. Fıh u ferāizde ‘iyān ‘ilm-i ledünnide nihān
Her bī-niānda bī-niān vadetde yeksān olmuam
14. Cānlar amu cānumdadur alibler erkānumdadur
alk cümle dīvānumdadur ben Őāh-ı Őāhān olmuam
15. Māhiyyet-i eyā benem hem Őuret ü ma‘nā benem
Hem kenz-i lā-yüfnā benem hem in ü hem ān olmuam
16. Ādem Őafī dedikleri bil bir tecellümdür benem¹⁴¹
Nūh-ı necī didükleri ezmānda ufān olmuam
17. İbrāhim ü Nemrūd olan a dimeyüp merdūd olan
Ma‘dum olan mevcūd olan ‘al ile iz‘ān olmuam
18. Mūsā ile Fir‘avn ile cenge ser-āgāz eyleyen
Geh Mūsī geh Hārūn olup Fir‘avn u Hāmān olmuam
19. ‘İsā deminde mürdeyi ihyā iden nuum durur
Sora u Bura Cālinūs ikmetde Lomān olmuam
20. Cümle zemīn ü āsumān benden olu kevn ü mekān
Hep bendedür alk-ı cihān ben alka ākān olmuam
21. Ādem dilinde söyleyen her bir ilinde eyleyen
Bilinmeyen vü bilinen esrār-ı Furān olmuam
22. opra atan kāfirlere Amed eliyle ben idüm
Uyu ilette anlara bu āle ayrān olmuam
23. Őora Ebübekr olmuam Őora ‘Ömer daı benem
‘Omān-ı Zinnüreynde hem bil Őāh-ı Merdān olmuam

¹⁴¹ 16a Őafī: - A2

24. Şoñra Hasan şoñra Hüseyn ism eylediler aduma
Şoñra Mu'avîye Yezîd eñ şoñra Mervân olmuşam
25. İšnâ 'aşer oldum hemîn esrâruma oldum emîn
Hakke'l-yaķın 'ayne'l-yaķın Mehdî-i devrân olmuşam
26. Oldı nümüdârum cihân rengüm zemîn ü âsumân
Fermân benümdür *kün fe-kân*¹⁴² sırr-ı cihân-bân olmuşam
27. Mervâniyân oldı tamâm 'Abdülazîz oldı imâm¹⁴³
Her huþbede itdüm selâm kârî-i pākân olmuşam
28. Hem maþharam hem muþhirem hem nâzıram hem manzaram
Hem şâdıram hem maþdaram ihfâ vü 'ilân olmuşam
29. Cümle cihânda zâhirem her zerre içre nâzıram
Nuþret benümdür nâşıram her 'aqla fermân olmuşam
30. Ednâ benem a'lâ benem hem vaķt ile ferdâ benem
Evvel benem uþrâ benem her câna cânân olmuşam
31. Sırr-ı Muhammeden 'iyân nuþķ eyleyen mu'ciz-beyân
Cibrîl ile irsâl olan âyât-ı Qur'an olmuşam
32. Çün eyledüm adum 'Alî oldum nebî iken velî
Zâtumdadur sırr-ı celî erkânda bürhân olmuşam
33. Dânâda olan sırrımı setr eyledüm esrârımı
Gizli olan envârumı dillerde raķşân olmuşam
34. Baþrî denilen Şeyh Hasan kalbinde cevlân eyledüm
Şoñra Hâbib ismi ile 'âlemde destân olmuşam

¹⁴² "O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece *ol der, o da hemen oluverir.*" *Kur'ân-ı Kerim* Bakara 2/117, "(Meryem), "Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?" dedi. Allah, "Öyle ama, Allah dilediğini yaratır. O bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece *ol der, o da hemen oluverir*" dedi." *Kur'ân-ı Kerim*, Âli İmrân 3/47. Ayrıca diğer ayetler için bkz: *Kur'ân-ı Kerim* Bakara, 2/117, Âli İmrân, 3/59, En'âm 6/73, Nahl 16/40, Furkân 25/7, Yâsîn, 36/82; Mü'min 40/68.

¹⁴³ 27a Mervâniyân: Merdâniyân A2

35. Ma'rûf-ı Kerhî ismini ad eyledikde zātuma
Zâhirde bir kaṭre olup ma'nâda 'ummân olmuşam
36. Dāvūd-ı Tâide 'ıyân 'âbid olup zâhid olan
Sırr-ı Seriyî-i Saḳatî vecdinde vicdân olmuşam
37. Oldum Cüneyd ü Bâyezîd didüm o dem *hel min-mezid*¹⁴⁴
Mümşâd olup oldum mürîd rûḥ-ı 'azîzân olmuşam
38. Her ḳarna pinhân olmuşam her cāna mihmân olmuşam
Her cisme ben cân olmuşam her gevhere kân olmuşam
39. Kādî Vahiyüddîn olup Şeyḫ Şadrî gönlünde bulup
Âḫîr Şafiyüddîn olup vechinde ben ân olmuşam
40. Sincân ilinde Şeyḫ 'Alî sırrında ben oldum celî
Hâmidde zâhir olmuşam ḥamd ile şükrân olmuşam
41. Çün Hâcı Bayrâma irüp gizli iken zâhir olup
Sikkinîde maḥfî olup Yâminde 'ilân olmuşam
42. Şeyḫ Pîr 'Alî sırrında ben 'ârif idüm ma'rûf idüm
İsmâ'ile irdükde çün şâh-ı şehîdân olmuşam
43. Kim Ḥamzadur zann itdiler zâtum şıfâtum maḫzarı
Kimi Ḳabādüza ḳıyâs giydügi ḳaftân olmuşam
44. Maḫcüb olanlar görmedi aşlı uşûle irmedi
Ḥayrabolu didükleri menzilde Sârbân olmuşam
45. Hey niceler da'vâ idüp vey niceler gâvgâ idüp
Gâhî Ḡazanfer geh Ḥüsam resminde lertzân olmuşam
46. Şandı niceler kim beni İdrîsde zâhir olmuşam
Bozdukda İdrîs şüretin ya'nî ki Keyvân olmuşam
47. Keyvân gidicek çok kişi da'vâ-yı benlik eyledi
Bu 'aḳl ile hem-râh olan eşḫâsa sultân olmuşam

¹⁴⁴ "O gün Cehenneme, 'Doldun mu?' deriz. O da, 'Daha var mı?' der." *Kur'ân-ı Kerim*, Kâf 50/30.

48. Gerçi benem bu cümlede da'vā-yı benlik eyleyen
İsm-i Muğillüm hükm idüp bunlarda fettān olmuşam
49. Zātumla āyātum ile sırr-ı kemālātum ile
İbrāhimüñ sırrında ben sırra nümāyān olmuşam
50. Bilmek dilerseñ sen beni İbrāhime versün seni
Anda tecellī eyledüm anda niĝeh-bān olmuşam
51. İbrāhimüñ yüzün gören görsün beni bilsün beni
İbrāhimüñ göñlünde ben gün gibi tábān olmuşam
52. İbrāhim ile söyleşen zātumla söyleşmiş olur
İbrāhimi fark itmeyen cāhilde ħayvān olmuşam
53. Zāt u şifātumdan nişān metn ü metn şerĥ u beyān
İbrāhimüñ zātında ben cān ile cānān olmuşam
54. Kıtub-ı zamān ĝavş-i cihān maĝşüd-ı emr-i küñ fe-kān¹⁴⁵
Sırr-ı zemīn ü āsumān gerdūnda devrān olmuşam
55. Hem gevher ü hem kān benem hem 'arş u hem Raĥman benem
Hem şüret ü hem cān benem hem ĩn ü hem ān olmuşam
56. Māhiyyet-i eşyā benem hem zişt ü hem zībā benem
Hem *alleme'l-esmā*¹⁴⁶ benem hem ĥür u ĝilmān olmuşam
57. Gāhī görende rā'iyem geh görünende mer'iyem
Geh 'aynıyam geh ĝayrıyam geh 'ayn-ı rindān olmuşam

¹⁴⁵ "O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece ol der, o da hemen oluverir." *Kur'ân-ı Kerim* Bakara 2/117, "(Meryem), "Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?" dedi. Allah, "Öyle ama, Allah dilediğini yaratır. O bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece ol der, o da hemen oluverir" dedi." *Kur'ân-ı Kerim*, Âl-i İmrân 3/47. Ayrıca diğeri ayetler için bkz: *Kur'ân-ı Kerim* Bakara, 2/117, Âli İmrân, 3/59, En'âm 6/73, Nahl 16/40, Furkân 25/7, Yâsîn, 36/82; Mü'min 40/68.

¹⁴⁶ "Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, 'Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin' dedi.", *Kur'ân-ı Kerim* Bakara 2/31.

58. İncîl u Tevrât u Zebûr gönüller içre gizlenür
Sırr-ı Muhammedde zühûr nuṭṭ ile Ḳurcân olmuşam
59. ‘Ulvî vü süflî her ne var benden olupdur âşikâr
Perverdigâr u Girdigâr Raḥmân u Sübhân olmuşam
60. Cüz küll ḳamu zâtumdadur zâhirde âyâtumdadur
Her zerre mir’âtumdadur genc-i firāvân olmuşam
61. Tevhîd eyler her varaḳ benden alur eşyâ sebak
Dilde dinilen ḥalk u ḥaḳ nuṭṭında Yezdân olmuşam
62. Var didigüñ yoḳ didigüñ az didigüñ çok didigüñ
Muṭlak muḳayyed didigüñ fehminde ‘irfân olmuşam
63. ‘Aynuñdaki ḡayruñ benem ḡayruñdaki ‘aynuñ benem
Rû’yâdaki seyrin benem ḡybetde seyrân olmuşam
64. İḳrâr iden inkâr iden aḡyâr iden vü yâr iden
Yoḳ eyleyen var eyleyen Mennân u Deyyân olmuşam
65. Geh mest ü lâ-ya’ḳıl iden geh ḳâbil ü maḳbûl olan
Esrâr ile ḥâmil olan âbdâl u ḥayrân olmuşam
66. Peyḡambere ümmet benem Ḳâdirdeki ḳudret benem
Fûrḳat benem vuşlat benem gözlerde giryân olmuşam
67. Gökden Mesîḥüñ inmesi maḡribde şemsüñ toḡması
Ölmüşlerin dirilmesi maḡşerde mîzân olmuşam
68. Şâ’ir olan zâkir olan her ni’mete şâkir olan
Meshûr olan sâḫir olan maḡbûs-ı zindân olmuşam
69. Peyḡamber ü hem çâr-ı yâr aşḫâb u küffâr her ne var
Maḫlûḳ-ı her şehri ü diyâr her reng ü elvân olmuşam
70. Merdâniyânda şüretâ şer’a ri’âyet eyledüm
Ḥaccâc-ı zâlim ad idüp zulm ile ‘udvân olmuşam
71. Ḳur’ânı itdüm içtiḫâd şer’ ile itdüm çok fesâd
Şer’in önüñ ard eyleyüp mezhepde Nu’mân olmuşam

72. Geldükde Hārūn'ur-Reşīd oldum Ebī Yūsuf ile
Hāḡ şūretinde çok zamān İblīs ü şeytān olmuşam
73. Me'mūn gelüp bu 'āleme zūlm eyledi çok ādeme
Me'mūnı me'mur eyleyen hüküm ile tuğyān olmuşam
74. Çok kimseler Cebbār olup da'vā-yı benlik eyledi
Bu cümlesinde ben diyen evzān-ı nālān olmuşam
75. Şüretde vü ma'nāda ben esfelde vü a'lāda ben
Dünyāda ve 'uqbāda ben gam-gīn ü şādān olmuşam
76. Mülhīd dinen zındık dinen kāzīb dinen şādık dinen
Taklīd dinen taḡkīk dinen dillerde destān olmuşam
77. Cüzde vü külde zāhirem kudret benümdür Qādirem
'Afv eylerüm mücrimleri faẓl ile ğufrān olmuşam
78. Gün gibi zāhir olmuşam her yerde hāzır olmuşam
Her dilde nāzır olmuşam nūr-ı çerāġān olmuşam
79. Zerrāt-ı 'ālem her ne var zātumla oldı āşikār
Her mülk ü şehri diyār-ı sultān u ḡākān olmuşam¹⁴⁷
80. 'İsā deminden bu deme seyr eyledüm demden deme
Oldum papās oldum keşiş 'uzletde ruhbān olmuşam
81. Geh müfred ü geh müfredāt geh ma'den ü gāhī nebāt
Geh meyyit u gāhī ḡayāt geh nār-ı nīrān olmuşam
82. Geh Cālinūs-ı feylesof gāhī şu'ā vü geh ḡusūf
Geh ḡali' u gāhī kūsūf geh bedr-i raḡşān olmuşam
83. Şiblī vü Maşūrda 'iyān didüm ene'l-Haḡ çok zamān
'Aḡḡar dilinde rāyegān pūr nazm-ı 'irfān olmuşam
84. Mūsā vü 'İsā vü 'Alī bunlar daḡı nūr-ı celī
Gāhī nebī gāhī velī feyyāz u feyzān olmuşam

¹⁴⁷ 79b mülk ü şehri: mülk ü her şehri A2

85. Mansûrda *ene'l-Hak* diyen takyîd degül muṭlaḳ diyen
Esrârımı muḳlaḳ diyen dillerde mihmân olmuşam
86. Dinen *Fütûḫâta* yaḳîn birâderümdür ey emîn
Ol vâridi feyz eyleyen Sübhân u Raḫmân olmuşam
87. Şadruñ dilinde *Fâtihâ Tefsîrini* te'lîf idüp
Monlâ Fenarîde daḫı 'ilm ile 'ummân olmuşam
88. Zâtumla ḳa'imdür ḳamu 'arz u semâ cennet ṭamu
'Alâ vü esfel hep benem ḫalka niḡeh-bân olmuşam
89. Monlâ dilinde *Meşnevi* Şeyḫ Gülşenîde *Mânevi*
Takrîr iden taḫrîr iden mektûb u dîvân olmuşam
90. Ḥayyâm dilinden söyleyen dînin tenâsüh eyleyen
Ṭapduḳ Yûnusda dinleyen ma'nâ-yı Furḳân olmuşam
91. Şüret benem ma'nâ benem a'lâ benem ednâ benem
Hem zîr ile bâlâ benem ḡün gibi tâbân olmuşam
92. Her şürete ma'nâ benem her da'vaya müftî benem
Cümle cihânda ma'nîyem ben cân u cânân olmuşam
93. Evvel benem âḫir benem bâṭın benem zâhir benem
Hem mü'min ü tersâ benem inkâr u imân olmuşam
94. Zerrât-ı 'âlem hep benem âdemde dem her dem benem
İbrâhim-i Edhem benem Belḫ içre sulṫân olmuşam
95. Yûnus dilinde ma'nîler te'lîf ü taşnîf eyledüm
Adum Nesimî eyledüm hem Fazl-ı Yezdân olmuşam
96. 'İllet benem ma'lûl benem merdûd benem maḳbûl benem
Fâ'îl benem mef'ûl benem kim çâr erkân olmuşam
97. Zâtum şifâtıdır cihân benden ṭolu kevn ü mekân
Maḳşûd-ı emr-i *kün fe-kân*¹⁴⁸ cân-ı cihân-bân olmuşam

¹⁴⁸ "O, gökleri ve yeri örneksiz yaratandır. Bir işe hükmetti mi ona sadece ol der, o da hemen oluverir." *Kur'ân-ı Kerim* Bakara 2/117, "(Meryem), "Ey Rabbim! Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?" dedi. Allah, "Öyle ama, Allah dilediğini yaratır. O bir şeyin olmasını dilediğinde ona sadece ol der, o da hemen

98. Mecnūn ile Leylā benem Vāmık ile 'Azrā benem
Dünyā ile 'uqbā benem hem ħūr u ğilmān olmuřam
99. Şüretde Şüret olmuşam sīretde sīret olmuşam
Vācibde vācib olmuşam imkānda imkān olmuşam
100. Her laĥza bir Şüret ile zāhir olupdur ĥikmetüm
Her ān u her dem her nefes bī-reng ü rengān olmuşam
101. Ĥaĥķıyetüm bu sözleri ĥaĥķıyyetümde söyledüm
Ĥaĥķıyetüm ĥaĥķıyyetüm zımnında cünbān olmuşam

oluverir" dedi." Kur'ân-ı Kerim, Âl-i İmrân 3/47. Ayrıca diğer ayetler için bkz: Kur'ân-ı Kerim Bakara, 2/117, Âli İmrân, 3/59, En'âm 6/73, Nahl 16/40, Furkân 25/7, Yâsîn, 36/82; Mü'min 40/68.

**Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi (öl. 22 Rebiü'l-âhir 1065/1 Mart 1655),
Gazel***

Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün
(..--/..--/..--/..--)

1. Eḥadiyetde ğanî zāt-ı müsemmâda idüm
Vâhidiyetde 'ıyân 'ayn-ı tecellâda idüm
2. Maẓhar-ı sırr-ı 'amâ zātumu mestür itdi¹⁴⁹
Ya'ni zātumda vü şıfâtta *ev ednâ*¹⁵⁰ da idüm
3. Zâhirüm kıbil olup bâḫnum olmuş fâ'il
Çâr erkân-ı ḫabâyî'de mu'ammâda idüm
4. Müfredât zerrelerin eyledi iḫyâ zātum
Müfredât ile mürekkebe vü esmâda idüm¹⁵¹
5. Şüret-i Hâk olan 'âlem ile sâri zātum
Şıbg-ı ma'dene nebâtât ile ğavğâda idüm
6. Şıbg-ı ḫayvân ile çün ekl ü şârib olup¹⁵²
'Aķıbet Âdem olup cennet-i Tübâda idüm
7. Şîtde zâhir oluben ḫavmümi da'vet itdüm
Nühda zâhir iken özge temâşâda idüm
8. Seyr idüp niçe zamân maẓhar-ı İbrâhîmde
Nâr-ı Nemrûdda iken 'arş-ı mu'allâda idüm

* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 1089, 136^b-137^a, (A1),
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân* Yz. 1217, 56^a-56^b, (A2).

¹⁴⁹ 2b itdi: itmişdi A2

¹⁵⁰ "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut *daha az* oldu." *Kur'ân-ı Kerim*, Necm 53/9.

¹⁵¹ 4b vü: hem A2

¹⁵² 6a Şıbg-ı ḫayvân: Daḫı şıbg-ı ḫayvân A2. Mısrada vezin aksamaktadır.

9. Mazharı Hāzret-i Mūsāda tecellīde iken
Sihrde avmine arşı yed-i beyzāda idüm
10. Nefh olup Meryeme Cibrīl nefesinden yektā
Ehadiyyet nefesiyle dem-i İsāda idüm
11. Mim-i imkāna irüp oldum Ehaden Ahmed
Mazhar-ı sırr-ı Muhammede temennāda idüm

**Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi (öl. 22 Rebiü'l-âhir 1065/1 Mart 1655),
Gazel***

16'lı Hece Ölçüsü

1. Cümle renkler döne döne geldi âdeme boyandı
Her yüzde seyrân eyleyüp bu deme geldi tayandı
2. Bu demde Hâk varlığını *şirâṭ-ı müstakîmi* bul
Mir'âc kılup bu nefisden Hâkdan gayrıdan uşandı
3. Ehl-i Hâkka bu söz 'ıyân her rengüñ aşlı cevherdür
Cevher âdem rengüñ giyüp evvelki rengden utandı
4. Cümle şeyde seyrân iden cevher özüñ[i] kân iden
Her zerrede Hâkki görüp gümânsız Hâkka inandı
5. Bir gerçek er İbrâhîmüñ hep bildigin unutturup
Yokluk deñizine talup şusuzluğu biraz kıandı

* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Dîvân Yz.* 1089, 147^a-147^b.